

Ewout Storm van Leeuwen

REFUGIUM

novelle

Een groepje mensen heeft een oud hotel gekocht om er een woongemeenschap te stichten met een kleine ecologische voetafdruk.

Dan breekt de pleuris los en in Nederland wordt de Staat van Beleg afgekondigd, stroom en brandstoffen zijn gerantsoeneerd, gas is onbetaalbaar of afgesloten, internet en GSM begeven het langzaam maar zeker.

De woongemeenschap raakt overladen met vluchtelingen. De vele handen maken het echter wel mogelijk zelfvoorzienend te worden wat voedsel betreft.

Tegenover de dreigende ineenstorting stellen de bewoners hun vindingrijkheid en gemeenschapszin.

Ewout Storm van Leeuwen, *Refugium*

Copyright © 2022 Ewout Storm van Leeuwen en voor deze uitgave Boekencoöperatie Nederland U.A.

Een uitgave van Artscience, onderdeel van de Boekencoöperatie

Boekverzorging: Ewout Storm van Leeuwen

Afbeelding omslag:

nl.freepik.com/vrije-vector, © Monique Kooijmans

Alles uit deze uitgave mag worden gereproduceerd zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

boekcoop@gmail.com

www.boekencooperatie.nl

NUR 301 (novelle)

ISBN 9789492079619 (papieren boek)

Ewout Storm van Leeuwen

REFUGIUM

“Après nous le déluge”

novelle

De werktitel was: Man en Vluchten, geschreven na *Man en Hond*, *Man en Paard*, *Dickie* (Man en kind), *Fietsen* (Man en Fiets), *Oldtimers* (Man en Auto), *de Man en zichzelf* en *Het stromen van water*.

Vragen als: “Wat als?” en “Hoe verhoud ik mij tot...” houden mij meer en meer bezig.

Het eerste deeltje avant la lettre in deze serie (als je daar al van kan spreken) is Man en Kat, dat *De reis van Chéri* is gaan heten toen ik het geschreven had, in 2017, over mijn reis door Ierland met een kat. Dat was nog verteld langs de werkelijkheid, zoals ik die beleefd had.

Man en Hond is pure fictie, het viel me in toen ik in Chartres was voor onderzoek aan de kathedraal, waar ik een historische roman over schrijf.

Die korte novellen bevalen me wel, na *The beautiful reset* van 600 pagina's.

Eigenlijk ga ik bij het schrijven van deze verhalen te werk als een kunstschilder: voor mij staat een wit doek dat ik met kleur wil vullen. Dat lege doek is een man (in deze novelle twee vrienden) met een beperkt, aflopend bestaan, eenzaam en teruggetrokken. Dan treft in de andere novellen de hoofdpersoon een kat, hond, kind, paard of vrouw die dat lege blad inkleurt.

En hier een situatie dat een afgelegen woongemeenschap vol zit met vluchtelingen in een land dat in Staat van Beleg verkeert.

Dat had ook de titel kunnen zijn...

De mannen komen tot leven, dat ze in dienst stellen van de anderen. Het vervult hen met een liefde voor die anderen, een niet-egoïstische liefde. Een soort *reset and play*, hen geschonken door de goden of het noodlot, of gewoon door hun eigen verlangen.

1

Franco! De landdrost gaat het tentenkamp ontruimen!’

De grijze eminentie rechte zijn rug en keek het higgende meisje met gefronste wenkbrauwen aan. Zijn lichaam was vermoeid en deed pijn, zijn geest was zwaarmoedig; waarom viel ze hem lastig juist nu hij vrede probeerde te vinden in zware landarbeid?

‘Waarom vertel je dat aan mij?’

‘Oh, ik dacht dat u... dat... nou ja, ik moet het aan iemand vertellen...’

‘De Raad bestaat uit nog elf leden...’

‘Tien.’

Franco zuchtte. Ze had natuurlijk gelijk, maar dat was nog geen verklaring waarom ze juist hem deze noodlottiging kwam brengen.

‘Was er echt niemand anders om je bericht aan door te geven?’

‘Ik dacht... u heeft het er altijd over dat we waakzaam moeten zijn en dat de buitenwereld niet te vertrouwen is. Ik was van mening dat u...’

‘Waarom zeg je opeens u? We spreken elkaar altijd met jij aan.’

‘Niet waar ik vandaan kom.’

‘Akkoord, dat kan. Je was van mening...’

‘Dat jij daar adequaat op zou reageren, zonder tijd

te verliezen of me niet te geloven.'

Een glimlach brak door als de zon vanachter een wolk bij het zien van de moed die ze ondanks haar opperste verwarring vertoonde. Het beroep dat ze op zijn realisme deed maakte adrenaline los. Zijn bokkige houding sloeg om in alertheid.

'Ik neem aan dat jij en je vriendin met jullie drone aan het luistervinken waren?'

Ze knikte en sloeg haar ogen neer. 'Weet je dan alles?'

'Ik doe mijn best. Heb je ook gehoord wanneer?'

'Morgenochtend, bij het eerste licht.'

Hij strekte zijn hand uit, zwart van het aardappels rapen, en streekte haar verhitte wang.

'Dank je, lief kind. Je kunt zelf wel bedenken aan wie je de boodschap verder moet doorgeven en aan wie niet.'

Hij keek op zijn horloge. 'Over een kwartier krijgsraad in de bovenzaal. Geef dat aan de anderen door, wil je? Je hoeft niet te rennen,' maande hij net op tijd. 'Dat roept maar vragen op.'

Het meisje schoot weg.

Franco ging verder met aardappels rapen tot zijn mand vol was, zwaaide hem op zijn schouder en ploeterde door het droge zand naar een platte wagen, waar hij zijn mand op zette. Hij liep het karrenspoor op naar het huis, waste daar zijn handen in de stromende irrigatiegreppel van de moestuin en ging

vermoeid in een rotan stoel op het terras zitten. Nog vijf, nee zes minuten om uit te rusten. Aardappels oogsten was zwaar werk, temeer daar die patatten zo groot waren, tot meer dan een kilo per stuk.

Hij zag de staf onopvallend het huis binnengaan. Niemand van de vele werkers leek gealarmeerd te zijn. Toch hing er spanning in de lucht, maar dat was al dagen zo. Niet alle mannen, en zeker sommige Afrikaanse en Oost-Europese jongemannen, waren tevreden met het zware oogstwerk. Ze stonden meer bij elkaar te praten en te roken dan dat ze zich bukten om een aardappel op te rapen. Het waren vanouds weer de vrouwen en kinderen die het meeste werk deden. Het ergerde hem mateloos, maar hij kon niets anders doen dan het goede voorbeeld geven.

Hij stond op en kuierde de serre binnen, waar hij een beugelflesje van hun eigen bier uit de koeling achter de bar haalde en een streepje op de lijst zette. Lurkend aan de fles beklom hij de trap.

Een snelle blik door de bovenzaal. De staf was compleet, op eentje na. Het meisje stond met een wit gezichtje in het brandpunt van de halve cirkel van stoelen. Franco ging op een van de twee vrije stoelen zitten en de voorzitter, Aili uit Ethiopië, opende de vergadering, die in het Engels werd gehouden. Ze wuifde naar het meisje. 'Het woord is aan Ilonka.'

Ze slikte en werd rustig onder de welwillende aandacht van de raadsleden.

‘Ik heb Lucy niet kunnen vinden en ik durfde ook geen bericht voor haar door te geven.’ Ze knikte naar Franco. ‘Om geen onrust te veroorzaken.’

‘Het is goed, Ilonka, je hebt ons kunnen bereiken. Lucy zullen we later op de hoogte brengen,’ zei Geertje, een van de *elders*.

‘Herhaal je bericht, met alle details graag,’ spoorde Franco haar aan. Dat deed ze zo uitgebreid als ze durfde. Zij en haar vriendin hadden een drone uitgerust met een camera en een minuscule richtmicrofoon en voerden af en toe verkenningsvluchten in de omgeving uit, waarbij ze het een sport vonden om de drone onzichtbaar vlak bij hun doel te parkeren en gesprekken af te luisteren. Door dan zender en ontvanger uit te schakelen was hun drone elektronisch niet detecteerbaar. Beeld en geluid werden opgeslagen en luisterden de twee meiden op hun basis – de oude caravan waar ze in woonden – af.

Ze vertelde dat ze gesprekken over de ontruimingsactie hadden opgevangen van mannen die onder de drone doorliepen, die ze in een boom hadden laten landen.

‘Dank je. Neem plaats, Lucy’s stoel is nog vrij. Ilonka, ik wil je graag ad hoc als lid van de Raad voordragen.’

Hij keek rond hoe de anderen daar op reageerden; als laatste keek hij Aili aan.

Die herhaalde Franco’s voorstel en besloot met: ‘Iemand bezwaar?’ Niemand stak zijn of haar hand op.

‘Bij acclamatie is Ilonka opgenomen in de Raad,’ formaliseerde de voorzitter het besluit. ‘Waarvan acte.’ De notulist typte het ijverig in op zijn laptop.

‘Ze komen morgenochtend bij het eerste licht dus. Wat willen we dat de landdrost en zijn boa ploeg zien?’

‘Een leeg terrein,’ was de respons van de eerste in de rij. Franco glimlachte. De drie woorden werden door de hele staf herhaald.

‘Ik heb 163 aanmeldingen voor het avondmaal,’ bracht Geertje in. ‘Ik schat dat ongeveer 20 mensen zelf koken. Dan moeten we zeker 180 mensen in huis onderbrengen.’

‘Wat doen we met de tenten?’ vroeg een ander. ‘Ze moeten allemaal worden afgebroken en ergens verstoppt worden.’

‘Opstapelen, hooi erover en afdekken met een dekzeil.’ Jos, die voor de schapen en koeien zorgde, zag het kennelijk niet als een probleem.

‘Campers?’

‘De grens over. Niet ver van ons is een Raststätte aan de Autobahn. Daar kunnen ze de nacht doorbrengen. 24 uur toegestaan.’

‘Waar moeten de mensen in huis slapen?’

‘Beneden honderd, de rest op de eerste verdieping.’ Franco greep in. ‘Niemand beneden, dat kunnen ze zien als ze naar binnen schijnen. Iedereen moet naar de verdieping en de zolder. Vroege vogels kunnen nog

voor het licht wordt het bos ingaan en langzaam naar het noordoosten trekken.’

‘Weet iedereen wat er gedaan moet worden?’

Ilonka zat heftig te knikken. Deze snelle paraatheid was een verrassing.

Franco zag het en wenkte haar. In het geroezemoes van de opbrekende Raad kwam ze naar hem toe. Hij schoof een zegelring van zijn vinger.

‘Laat deze ring zien als er aan je getwijfeld wordt, lieve kind, wanneer je onze besluiten in het tentenkamp verkondigt. Je bent nu volwaardig lid van de Raad en niet eens de jongste: Timo was twaalf toen hij raadslid werd, maar die is nu in Frankrijk.’

‘Dan is hij toch ook 14?’

‘Ik denk het. Ga nu, om half zeven is de avondmaaltijd en om acht uur wordt het donker. Dan moet iedereen binnen zijn, ik verwacht drones met camera’s.’

‘Die zijn er al geweest.’

‘Oh? Ja, dat viel te verwachten. Zijn jullie de enigen die ze hebben gezien?’

‘Ik heb er niemand over gehoord. Iedereen is druk met de oogst omdat alles opeens tegelijk rijp is. Alleen mijn vriendin en ik kijken altijd omhoog waar onze drone is. We wisten dat er nog eentje was omdat we zijn signaal konden opvangen.’

‘Zo, dan zijn jullie aardig modern uitgerust.’

Ze straalde. ‘Dat komt vooral door Stefanie. Ze is een kei in elektronica.’

De Raad zwerfde uit om de besluiten uit te voeren. Franco zat in zijn stoel op het terras en keek toe. Hij was geradbraakt nu de adrenaline was verbruikt en nipte aan een glas wijn. Hij was ook gerust: de oplopende spanning met de autoriteiten was slopend geweest en nu was eindelijk de bom, het abces gebarsten. Er was feitelijk geen enkele rechtszekerheid meer. Gemeenteraden, wethouders en burgemeesters waren ondergeschikt gemaakt aan de nieuw ingestelde landdrost. Vrijwel alle politie was samengetrokken in de grote steden en hun taken daarbuiten waren overgenomen door boa's, die tegenwoordig beter getraind en bewapend waren met elektrische wapenstokken, pepperspray en nog een onaangenaam middelje. Het was snel gegaan. Onvoorstelbaar eigenlijk, maar als je het vergeleek met de inschikkelijkheid van de Nederlandse bevolking met de Duitse bezetting in '40 en '41, niet verbazingwekkend.

Hij zuchtte diep. Het verval van de rechtsstaat had hem als rechtskundige hard aangegrepen.

Maar er was hoop. De *youngsters*. Zo'n Ilonka deed hem denken aan dat Zweedse tienermeisje, Greta Thunberg, dat de VN had toegesproken en jarenlang het icoon van de wereldwijde beweging voor klimaat en biodiversiteit was geweest. Tot ze was vermoord. Samen met vele andere milieuactivisten.

Zijn tweede zucht van spijt en nostalgie werd minder diep: de mensen begonnen zich in het huis te ver-

zamelen. Enkele vrouwen en alle kleine kinderen in de eetzaal, de rest buiten bezig met het stapelen van tenten en andere uitrusting. Het liep gesmeerd en zonder stemverheffing. Ook de anders zo onwillige jonge mannen deden hun uiterste best.

Op een gegeven moment kwam Ilonka hem een bord eten brengen.

‘Hoe gaat het, lieve kind?’

‘Op rolletjes, Franco, we weten allemaal wat we moeten doen.’ Ze worstelde duidelijk met iets, haar stem klonk korzelig.

‘Heb ik het goed dat je liever niet meer met “lieve kind” wordt aangesproken?’

‘Ik ben nu raadslid, Franco.’

‘Je hebt gelijk, raadslid Ilonka. Ik ben alleen in een erg nostalgische bui.’

‘Geeft niet, Franco.’ Ze kuste hem snel op de wang en verdween in de schemer.

Stefanie, de vriendin van Ilonka, kwam schuchter naar hem toe. Het was een nerd meisje dat er niets aan vond dat ze een meisje was en er dan ook uitzag als een androgyne jongen. Ze vond jongens eigenlijk nog erger, had ze een keer gezegd.

‘Eh, Franco...’

‘Ga zitten Stef. Heb je al gegeten?’

‘Nee, straks. Eh, over die drones...’

‘Knap staaltje van jullie, nu zijn we op tijd gewaarschuwd. Hoe hebben jullie dat voor elkaar gekregen?’

De landdrost zetelt in de kazerne in Assen, zover vliegt jullie drone toch niet?’

‘Nee, we zijn er gister met de bus naartoe gegaan en hebben eerst een aanvliegeroute gespionneerd waarbij onze drone niet gezien of gehoord kon worden. Toen hebben we hem in een boom laten landen en pas terug gehaald toen de batterijen leeg raakten.’

Zo, dacht Franco. Als je haar op haar kennis aanspreekt is ze niet zo terughoudend.

‘Wat kwam je me vertellen, Stef? Je hebt daar een ontvanger, als ik goed zie.’

‘Dat zie je goed. Dit is de ontvanger waarmee we gestreamd geluid en beeld van onze drone kunnen opvangen. Ik heb hem uitgebreid en nu kan ik ook signalen van andere drones ontvangen. Alleen niet decoderen.’

‘En wat ontvang je nu?’

‘Niets. Dat maakt me achterdochtig.’

‘Je had verwacht dat we bekeken zouden worden?’

‘Jij dan niet?’

‘Daar ga ik meestal van uit. Wat denk jij?’

‘Er zijn verschillende mogelijkheden. A, ze hebben voor ons geen drone beschikbaar omdat die elders worden ingezet of omdat ze in reparatie zijn. B, ze hebben geen drone nodig omdat er een spion bij ons zit die informatie aan ze doorgeeft, gewoon per mobiel.’

‘Ga maar van het laatste uit.’

Ze keek hem verschrikt aan. Speculeren met veronderstellingen was heel wat anders dan voor het feit zelf te staan.

Franco lachte. ‘Stef, als je zo lang als ik heb geleefd en al die tijd goed hebt opgelet, zijn er weinig goede of slechte kanten van de mens die je nog zouden verbazen. Wij hebben toch ook spionnen bij hun? Jullie twee? Waarom zij dan niet bij ons? De eerste noodzaak bij een conflict is weten waar de ander is en wat die doet, liefst ook wat die denkt. Daarom spoor ik iedereen aan om geen informatie via telefoon, apps of social media te verspreiden. Dat doen ze helaas toch, onwetend als de meesten zijn.’

‘Dat is niet zo makkelijk meer,’ mopperde het meisje. ‘We hebben hier geen internet meer en het bereik voor mobieltjes is op de grens en soms niet.’

‘Waarom denk je dat dat is?’

‘Heb jij dat gedaan?’ Franco schudde nee.

‘Wie dan?’

‘We waren tot voor kort een hub voor ongecensureerde informatie en online uitzendingen van lezingen, YouTube interviews en docu’s. Daar is een einde aan gekomen toen onze internetverbinding werd verbroken. Heel grof: een graafmachine heeft de glasvezelkabel losgetrokken.’

‘Expres?’

‘Tuurlijk. Elke aannemer en grondwerker weet waar kabels en leidingen liggen voordat ze een spa in

de grond steken. Dat zijn ze wettelijk verplicht en de boetes zijn hoog.'

Hij hoorde haar maag rommelen. 'Stef, ga gauw eten en kom daarna bij me terug met Ilonka. Ik heb een opdracht voor jullie. Praat er met niemand over, ik weet niet wie hier allemaal voor de gevestigde macht spioneren. Laat je ontvanger hier staan, doe de tas dicht; niemand hoeft te weten wat jullie kunnen.'

Hij beëindigde zijn intussen afgekoelde maaltijd en dronk wijn, in afwachting tot de meiden terug zouden komen.

Dat duurde nogal lang. Het herbergen van zoveel gasten en het verbergen van de ladingen kampeermateriaal gaf een enorme drukte. Nu het eten gedaan was begonnen de campers, verbouwde busjes en tiny houses het terrein te verlaten.

Tegen dat het donker werd kwamen Ilonka en Stefanie bij Franco zitten. Ze waren bezweet en moe van het sjouwen en regelen, maar ook heel tevreden dat ze het er zo goed van hadden afgebracht.

'Kijk nog eens op je ontvanger, Stef.' Franco durfde het wel aan, er was niemand anders op het terras.

Ze zette het ding aan – een aluminium doos met knopjes en een scherpje – en scande de ether af naar signalen.

'In het bereik dat ik kan ontvangen geen signalen, Franco,' meldde ze. 'Voor zover we weten kunnen alle stuur- en data signalen van drones met deze ontvan-

ger ontvangen worden.'

'Ik denk dat ze allang weten wat we gedaan hebben, als ze inderdaad een spion bij ons hebben.'

'Er is geen bereik meer voor 4G, 5G en UMTS,' meldde Ilonka die al die tijd met haar smartphone in de weer was geweest. 'De laatste provider die we hier konden ontvangen is al uren uit de lucht.'

'Wat gebeurt er toch? Dit is niet normaal.'

De meisjes keken bezorgd op naar Franco's gezicht, dat flauw oplichtte in de flakkerende schijn van een paar vetpotjes.

Prompt doofden alle lichten. Vanuit het huis klonk enig gegil en geschreeuw; even later verschenen er flakkerende vlammetjes voor de ramen, gevolgd door enkele lichtjes, gevoed door de accu's van het eigen stroomsysteem.

'Allemaal intimidatie,' mopperde Stefanie. 'Wedden dat ze morgenochtend rond een uur of vijf komen. Als het net gaat schemeren?'

'Daar zou je wel eens gelijk in kunnen hebben,' mompelde Franco. 'Ilonka, wil je me een deken uit mijn appartement brengen? Er is een wandkast met onderin dekens, kussens en dekbedden. Ik denk dat ik vannacht hier de wacht ga houden.'

'Voor mij ook, Iel. Ik blijf ook op wacht.'

'Drie dekens dus,' concludeerde Ilonka. 'Ik blijf natuurlijk ook. Loop je mee, Stef? Het is teveel om alleen te dragen.'

Ze maakten het zich gemakkelijk in de terrasstoelen. Geleidelijk brandden de vetpotjes leeg en gingen ook in het huis alle lichtjes uit. Er waren er meer die de gemakkelijke terrasstoelen verkozen boven een krappe slaappleats in huis.

De meisjes hadden hun stoelen tegen die van Franco geschoven en waren al snel in diepe slaap verzonken. Hijzelf was in een lichte trance; zijn lichaam en geest waren in volkomen rust, alleen zijn gehoor was alert. Hij mediteerde op golven van diepe onthechting, af en toe bovenkomend in een verruimd bewustzijn dat zich kilometers rond het huis uitstreckte. Op een helder moment besepte hij dat hij zich meer verliet op deze twee slimme meiden dan op veel anderen in de Raad. Hij besepte in een volgende lucide moment dat de oudere halfbroer van Stefanie, aan wie die alles leerde over elektronica dat hij wist, waarschijnlijk de mol was die de landdrost van informatie voorzag. Natuurlijk had die jongen een eigen zender, die was niet afhankelijk van GSM telefonie.

Het schermpje van Stefanie's ontvanger lichtte op. Ze bleek te zijn gaan slapen met een oortje in en was meteen klaarwakker. Ze las het schermpje af en keek Franco verschrikt aan. 'Er zit een zender hier vlakbij,' fluisterde ze. 'Heel sterk signaal.'

Franco, nog half in de sfeer van zijn trance, legde zijn hand onder haar kin. 'Dat is je broer, lieve kind.'

Ze verstarde even. Twee tranen biggelden over haar wangen. 'Ik weet het, Franco, maar ik wilde het niet weten. Hij is mijn broer en...'

'Hij heeft je geholpen om deze ontvanger te bouwen, Stef. Zodat we niet onvoorbereid zijn. Veroordeel hem niet.'

Ze schudde haar hoofd. 'Nee, Franco, dat doe ik niet. Maar het is wel moeilijk.'

Ze verstarde weer en scheen te luisteren naar wat haar oortje vertelde.

'Het is mijn broer!' hijgde ze. 'Hij praat met me!'

'Wat zegtie? Wat zegtie?' Ilonka was wakker geworden en trok aan Stefanie's arm.

'Ze komen en ze hebben infrarood zicht!'

'Oké, we gaan ze verblinden!' commandeerde Franco en verhief zijn stem: 'Mensen, opstaan! Vetpotjes aansteken, vuurtjes maken.'

Verschrikt kwamen donkere bulten op het terras in

beweging. De meisjes hadden direct begrepen waar Franco op uit was, staken tuinfakkels aan, voorzagen vetpotjes van nieuwe lichtjes. Anderen staken vuurkorven en barbecues aan met scheuten spiritus en lampolie. Weldra was het huis omringd door vuur, levend, flakkerend vuur. Franco had een paar mensen naar binnen gestuurd met de opdracht dat iedereen daar op de grond moest gaan liggen, opdat ze van buiten niet zichtbaar waren, noch in gewoon licht, noch in infrarood.

Ze wisten dat ze vanuit het donker bekeken werden, dat er misschien wel soldaten hun wapens op hen gericht hielden. Ze stonden in een rij om het gebouw heen, keurig op anderhalve meter afstand; enkele kinderen, mondkapjes op, gingen rond met bekers thee.

‘Ik zie nergens signaal van een drone,’ fluisterde Stefanie tegen Franco. Ze zat achter hem met haar rug naar buiten gericht.

‘Ik ga een ronde doen,’ kondigde Franco aan. De aankondiging werd fluisterend van persoon tot persoon doorgegeven. ‘Ilonka, wil jij zo’n grote veldlamp voor me halen?’

Even later kwam ze terug met twee lampen. ‘Ik loop met je mee.’ Haar toon maakte duidelijk dat op tegenspraak niet gereageerd zou worden.

Ze liepen het veel betreden pad op naar het weiland waar de camping was geweest. Ze schenen uit-

gebreed in het rond met de sterke schijnwerpers. Ver weg, over de brug, hoorden ze enkele dieselmotoren aanslaan.

‘Zouden ze zich al hebben teruggetrokken?’ fluisterde Ilonka.

‘Zou kunnen,’ antwoordde Franco monter. ‘Ze zullen hebben geconstateerd dat er geen illegale camping meer is, waarmee elke grond voor een inval is verdwenen.’

‘Waarom zouden ze ’s nachts zijn gekomen?’

‘Daar heb ik ook over nagedacht. Ik denk dat het dan de meeste angst aanjaagt. Moet je je voorstellen, iedereen slaapt de slaap der onschuldigen en dan staan er opeens boa’s of soldaten aan je tentje te rukken en te brullen. Kinderen gaan krijsen, vrouwen gillen, mannen boos schreeuwen. Volslagen paniek, vechtpartijen. Die mannen hebben allemaal nachtzicht kijkers en ze kunnen ongezien er op los meppen.’

‘Zouden ze dat echt hebben gedaan?’

‘Wat anders? Normaal komt de politie eerst een waarschuwing uitdelen en een ultimatum stellen wanneer de boel ontruimd moet zijn. Wij hebben niets gehoord, geen politie gezien, geen brief gekregen. Het is dat jij en Stef zijn gaan spionneren en hebben gehoord wat ze van plan waren. Anders was het een onaangename verrassing geworden.’

‘Maar dat klopt toch niet?’ hakkelde Ilonka. ‘Ons lot kan toch niet afhangen van wat twee eigenwijze

meisjes toevallig uitgesproken?’

‘Het is ons lot dat wij eigenwijze tieners de ruimte geven om te doen wat hen invalt en toeval bestaat niet. Stefanie’s broer heeft met haar die ontvanger gebouwd en jullie op het spoor gezet om bij de kazerne te gaan spionneren. Daarom wisten we dat er een inval zou komen.’

‘Ja allemaal goed en wel, maar het blijft niet kloppen,’ mopperde ze. ‘We zijn toch geen misdadigers? Nederland is toch een rechtsstaat? Niet een bandietenstaat?’

‘O ja?’

‘Franco! Jaag me niet op de kast!’

‘Jawel. Je denkt dat alles nog normaal is. Dat is het niet. Er heerst een noodtoestand in de meeste steden. Gas is op rantsoen. De stroom valt steeds vaker uit door overbelasting van het net, vooral ook omdat we niet meer uit het buitenland kunnen inkopen – die zitten met dezelfde tekorten – en er wordt geplunderd. Bedrijven vallen stil door te weinig stroom of gas. Leveringsketens worden onderbroken, diesel is op de bon en schreeuwend duur. De hele tuinbouw onder glas heeft met tegenvallende oogsten te maken omdat ze niet voldoende meer kunnen verwarmen en verlichten, de export ligt zelfs stil, Schiphol gaat dicht als het donker wordt omdat ze geen veiligheid kunnen bieden als de stroom af en toe uitvalt.’

‘Ja, als je het zo zegt...’

‘Kom, we lopen tot de brug en dan gaan we terug.’

Er was niets te zien. Alleen de rode lichten voor de scheepvaart brandden, de straatverlichting was uit. Ze liepen terug.

Bij het huis werd gejuicht toen ze melding maakten dat ze niets en niemand hadden gezien en er brak een spontaan feest uit. Stefanie had haar drone de lucht in gestuurd en had geen bijzonderheden gezien. Maar de drone had geen infrarood camera.

‘Word jij nooit moe?’ vroeg Ilonka gapend aan Franco.

‘Niet echt. Ik mediteer elke dag een paar uur. Dat geeft me zoveel energie dat ik weinig slaap nodig heb.’

In de loop van de dag werden de tenten weer opgezet en keerden de campers terug. In Duitse goedkope winkels was meer biologisch voedsel te krijgen dan in de buurt, de camperbezitters hadden voor het centrum behoorlijk ingeslagen. Gevoegd bij de rijke oogst uit de akkers en tuinen groeide de voedselvoorraad tot alle kelders, vriezers en schuurtjes tjokvol zaten.

Geertje kwam poolshoogte nemen bij Franco, die in bed lag met koorts.

‘Corona, maar geen covid-19,’ hoestte hij. ‘Blijf maar een eind bij me vandaan, dit is een gemene verkoudheid. Ik denk dat het een nieuw Corona virus is, maar omdat iedereen die er dood van zou kunnen gaan al

dood is, wordt er geen onderzoek naar gedaan.'

'Niet zo mopperen. Ik zie dat je van alles bent voorzien, dus ik begin meteen maar met mijn probleem.'

'Mannen en vrouwen,' raadde Franco.

'Precies. Enkele alleenstaande jonge mannen met heet bloed en enkele alleenstaande jonge vrouwen met PTSS.'

'En die jonge mannen staan vaak op de brug te roken en porno te pielen met hun mobielen, omdat daar net bereik is.'

'Je weet dat allemaal?'

'Er ontgaat me weinig. Ik heb al voorgesteld om ze aan het bouwen te zetten, want landarbeid is in hun cultuur vrouwenwerk.'

'Sommigen hebben jonge vrouwen lastig gevallen met voorstellen voor seks.'

'Waarom doen ze het dan niet? Seks kan heel ontspannend zijn. Ook, misschien wel juist, als je te maken hebt met posttraumatische problemen. Die jongens zien er best goed uit.'

Geertje zat een tijdje zwijgend voor zich uit te kijken.

'Wat zouden ze moeten gaan bouwen?' vroeg ze plotseling. Franco schrok wakker, hij was ongemerkt in slaap gesukkeld.

'Oh, eh, kelders voor opslag. Ik bedoel buiten, ondergrondse opslag van voedselvoorraden.'

'Ik zal het in de Raad voorstellen. Tenminste, ik

neem aan dat je voorlopig nog wel uitgeschakeld bent. Maar lost dat het probleem op? Die jongens lopen over van de testosteron.'

'Laat ze in de Raad hun problemen en gevoelens vertellen. Stel een *dating* markt in. Volgens mij zijn er best wat vrouwen die wat willen proberen met die jongens. En nu oprotten, ik ben uitgeput.'

Als Franco onbeleefd werd voelde hij zich onmachtig, wist Geertje en liet hem stilletjes alleen.

Ze besprak in de keuken zijn suggesties met haar vriendinnen, in het Nederlands en met zachte stem om het besloten te houden. Het laten bouwen van opslagkelders door de bewuste jonge mannen werd als een goede afleiding gezien, maar niet als oplossing. Er was meer aan de hand, wisten de vrouwen, maar ze schrokken ervoor terug om de boel open te gooien. Want ook onder de jonge vrouwen die uit oorlogsgebieden gevlucht waren, woekerden onderhuids gehouden problemen.

Ze kwamen er niet uit en besloten erover in gesprek te gaan met andere raadsleden.

De coördinatoren voor de bouw, een gepensioneerde architect en een bouwkundige uit Afghanistan, waren direct in om een bouwploeg te formeren uit de hangjongeren. De bouwkundige zou ze aansturen.

De jonge mannen in kwestie hadden er aanvankelijk weinig zin in; ze hingen liever rond op de brug om te chillen en porno te kijken. Toen de laatste 5G ver-

binding plotseling uitviel ontstond er meer animo.

Er werd met man en macht een nieuwe veldkelder gegraven, die met boomstammetjes en plaggen werd afgedekt. Hier kwamen de aardappels en appels te liggen en zouden later in het jaar pastinaken en winterwortelen worden opgeslagen. De tuinen waren ongemeen productief sinds er serieus werk werd gemaakt van het compost maken met de mest van de twee Jersey koeien. Hun melk werd gemengd met die van de geiten en tot kaas verwerkt. Die was zo in trek dat hij geen tijd kreeg om te rijpen tot belegen kaas.

Men had het te druk om zich veel bezig te houden met de omwereld. Maar Franco en nog een paar anderen, waaronder Ilonka en Stefanie, wisten dat ze in de gaten werden gehouden. Niet door drones, maar door “toevallige” voorbijgangers.

De gebrekkige internet- en GSM verbindingen waren geheel verbroken toen activisten een 5G zendmast in de buurt in brand hadden weten te steken. De werkgroep die zich bezig hield met een lokaal initiatief voor een “Parlement der Dingen” reisde sindsdien regelmatig naar de Universiteit om daar met beveiligde verbindingen contact te onderhouden met werkgroepen elders.

De berichtgeving op internet werd grimmig. Regionale kranten berichtten alleen nog maar over lokaal nieuws en gaven de officiële persberichten weer. Er gingen geruchten rond dat journalisten het werken

onmogelijk werd gemaakt. Niet alleen door maatregelen en pesterijen van hogerhand, ook door extreem rechtse activisten.

Een tweede spionagetocht naar de kazerne door Ilonka en Stefanie leverde verwarde geruchten op dat de landdrost bijna alle boa's had ingezet in kortstondig oploaiende rellen in steden op het platteland. Dus die had geen tijd en mankracht meer om het centrum in de gaten te houden.

Intussen begon bij de landbouwers de aardappelcampagne op gang te komen. Zwارة machines ronkten, rookten en trokken diepe sporen door de akkers. Het was nog steeds droog weer.

Er werd een tweede kelder gebouwd voor de droge opslag van granen. Een graafmachine produceerde een rechthoekige bouwput, die in trappen naar boven wijder werd om zijdelingse gronddruk te verminderen. Er werden heftige discussies gevoerd tussen de techneuten wat de beste bouwwijze was waarmee de kelder droog gehouden kon worden. Het compromis was dat het een proefneming zou worden, zodat de traditionele betonbeluste bouwvakkers konden instemmen met een innovatieve constructiemethode. De aarden wanden werden vlak afgewerkt en afgedekt met landbouwfolie om een gegarandeerd waterdichte wand te verkrijgen. Hierop werd een dunne laag ferrocement aangebracht: een fijnkorrelige specie, gewapend met ettelijke lagen fijnmazig kuiken-

gaas. Dat was sterk, goedkoop en waterdicht.

Het dak werd na vele discussies gemaakt van een partij overtollige betonnen lateien en – van dezelfde sloper – gebruikte geïsoleerde damwandplaten van dun plaatstaal. Hierop werd een sedum dakbedekking aangebracht. Het was een compromis: sommige bouwers hadden liever een houten dak, maar het sloopmateriaal was erg goedkoop en in feite een soort recycling door hergebruik.

Om de lucht te drogen was een oude wasdroger uit elkaar gehaald en het drooglucht- en condensatie gedeelte in de kelder geïnstalleerd. De voorraden rijst, tarwe, spelt, rogge, gerst en haver werden geleverd in papieren zakken en konden zo op pallets op de trappen van de buitenwand worden gestapeld. Het midden bleef vrij voor andere voorraden: droge bonen, linzen, gedroogde paddenstoelen, andere voedselgranen, gedroogde kruiden, sojabrokken, meel en dergelijke.

Er werd een soort vestibule tussen de kelder en het huis gebouwd, zodat heen en weer lopen tussen de keuken en de opslag ook bij slecht weer droog kon geschieden.

De hele gemeenschap van kampeerdere, campere, bewoners en logeere was ingeschakeld om voor te bereiden op krappe tijden. Alle hoeken en gaten werden opgevuld met voorraden. Er was een eigen drinkwatervoorziening met een omstandige waterzuivering,

want het grondwater was niet bepaald zuiver na ruim 60 jaar overbemesting en pesticidengebruik. Er waren plannen voor een bufferbassin, waarin het grondwater al een biologische voorzuivering kon ondergaan, maar andere prioriteiten drongen om de voorrang.

De spanning tussen vrijgezelle jonge mannen en alleenstaande vrouwen bleef onverminderd. Een enkele keer moest door raadsleden worden opgetreden. Veel vrouwen waren echter teveel getraumatiseerd om te gaan klagen bij de Raad. Lastig gevallen worden door mannen scheen erbij te horen als je vluchteling was.

3

Tot zijn onuitsprekelijke verbazing en dito vreugde was Franco er getuige van dat het veelkleurige busje en mobiele schilderij erachter van zijn oude vriend Emiel de parkeerplaats opreed.

Het weerzien was van natte ogen en sprakeloze stemmen.

Om maar wat te zeggen stelde Franco vragen die er helemaal niet toe deden.

‘O,’ antwoordde Emiel. ‘Ik heb benzine gestolen uit een paar oude auto’s bij een sloper. Net genoeg om hier aan te landen. Ik heb zo’n handpompje.’

‘Geen controles?’

‘Ik had een uitnodiging bij me voor een optreden.’ Meesmuilend: ‘Ik treed helemaal niet op, nergens niet en nooit, maar dat wisten de boa’s niet.’

‘Kom, ik zal je een goed plekje voor je karavaan wijzen. Daarna gaan we wat drinken en straks eten.’

‘Hoe kom jij aan deze wijn?’

Franco grijnsde. ‘Die wordt hier vlakbij verbouwd.’

‘Zijn die wijnzakken van jou of...?’

‘Zelf gemaakt. Er kan tien liter in. De wijnboer maakt een beetje wijn zonder sulfiet die hij in een tank onder stikstof bewaart. Voor zolang hij stikstof kan krijgen. In mijn zakken blijft de wijn afgesloten

van de lucht.'

'Merkwaardige smaak.'

'Dat komt door de mix van druiven. Er is een Russische soort bij die vroeg rijpt. Ik ben er al aan gewend.'

Onder deze alledaagse conversatie was een heel ander gesprek aan de gang tussen de twee vrienden. Eentje van droefenis en nostalgie naar de tijd dat er nog vrijheid was. Het waren meer de lichaamstaal, wriemelende vingers, geloken ogen die uitdrukking gaven aan wat hen werkelijk bezig hield. Want Emiels onverwachte komst betekende dat hij zijn woonplek in een ecodorp had moeten opgeven. Maar dat kon niet gezegd worden; er waren jonge luistervinken vlakbij en die wilden ze niet deelgenoot maken van hun hopeloze gevoel.

Ze zaten een tijdje in stilte te drinken, toen twee meisjes hun opwachting maakten.

'Emiel, laat me je voorstellen aan Ilonka en Stefanie. Zij zijn bedreven in spionage met behulp van drones. Ilonka is lid van de Raad.'

'Dag Emiel,' groette Ilonka. 'Stef, het is ruim een jaar geleden dat Emiel hier voor het laatst was.'

Stefanie bloosde en liet zich de hand drukken door Emiel.

'Franco, we hebben de andere kinderen die lagen te luisteren weggestuurd. We kunnen vrijuit praten. Wij weten waarom Emiel hier is.'

'Wat weet je en hoe weet je dat?'

‘Stef, leg het ze uit.’

‘O, we hebben een eigen internet verbinding gemaakt.’ Stefanie leek haar schroom te overwinnen toen ze met technische kennis haar gewoonlijke verlegenheid kon overbruggen. ‘We zijn aangesloten bij een netwerk van relais zenders, die in contact staan met de universiteit, die nog wel beschikt over een wereldwijde verbinding. We hebben zelf een drone gebouwd met een straalzender die we aan een kabel kunnen oplaten. Dat doen we alleen als het donker is. Onze drone is onderdeel van een netwerk van drones die op 30 meter hoogte met straalverbindingen contact met elkaar houden. Via een kabel voorzien we ze van elektriciteit en data.’

Emiel was verbluft. ‘Wist jij dat?’

Franco, die zich beter kon beheersen, schudde zijn hoofd. ‘Stef, sinds wanneer?’

Het meisje grijnsde. ‘We hebben hem vorige week voor het eerst opgelaten, maar we hebben afgelopen nacht pas voor het eerst verbinding kunnen maken.’

Ilonka ging naast Emiel zitten en legde haar hand op zijn arm. ‘Er was nieuws bij, Emiel. Van je ecodorp. Het is ontruimd.’

Hij legde zijn hand op de hare. ‘Ik heb het vanaf een afstandje een beetje kunnen volgen, lieve meid. Ik ben er werkelijk stuk van dat het nieuws ervan zich toch heeft kunnen verspreiden. Alle verbindingen waren verbroken. Geen stroom, geen water, geen mo-

biel netwerk, geen internet.'

'Het is gefilmd en via het netwerk van de universiteiten verspreid. Zoals meer nieuws.'

'Hoe houden jullie dat verborgen?' vroeg Franco. 'Alle internet wordt toch afgeluisterd?'

'De items worden gecompriemd en als onderdeel van wetenschappelijke artikelen meegestuurd, op zo'n manier dat het lijkt op formules. Dat gaat zo snel via glasvezels dat het niet opvalt.'

Stefanie vulde aan: 'Je hebt een speciaal decompressie programma nodig om het bericht te ontcijferen. Dat verandert regelmatig. Wij hebben het op een usb stick gekregen. Als er een nieuwe versie is komt iemand hem brengen.'

'Kom Stef, we moeten gaan.' Tegen de heren: 'We hebben corvee in de keuken.'

In lichte mate verbijsterd keken Emiel en Franco de twee meisjes na.

'Wist jij dat?'

'Lieve vriend, ik ben aan één kant blij met de loslipigheid van die twee keien, aan de andere kant...'

'Geheimen zijn nooit goed te praten, Franco.'

'Misschien. Ik weet het niet meer. Ik krijg steeds vaker het gevoel dat ik helemaal los raak van wat er gaande is, Emiel. Zowel bovengronds als ondergronds, om zo te spreken.'

'Nostalgie?'

'Speelt mee. Ik ben behept met het rozekleurig ver-

langen naar vroeger toen alles beter was, dat oude mensen vaker hebben.'

'Was het beter omdat je toen jong was? Of zou je je toen net zo gevoeld hebben als nu als je toen zo oud was als je nu bent?'

Daar moest Franco over nadenken. Na een tijdje schudde hij meewarig zijn hoofd.

'Ik weet nog dat er brede belangstelling voor milieuproblemen groeide aan de hand van wetenschappelijk onderzoek naar bijvoorbeeld de sterfte van eidereenden en zeehonden in de Waddenzee, van grote roofvogels en ooievaars, van vissen en andere waterfauna en -flora als gevolg van niet-afbreekbare pesticiden, fosfaten in wasmiddelen, PCB's, gebrekkige rioolwaterzuivering, algenbloei, verbranden van pvc en chemisch afval waar dioxinen bij vrijkwamen, DDT in moedermelk, residuen pesticiden in drinkwater en voedingsmiddelen, een gat in de ozonlaag en ga zo maar door. Er werd toen wel wat mee gedaan. Niet direct en ondanks enorme tegenstand, maar toch. Dat gaf hoop.'

'En nu heb je geen hoop meer?'

'Ik ben erg pessimistisch en daardoor zwaarmoedig.'

.Misschien stevenen we af op een enorme omwenteling, Franco. Misschien is de oude wereld zoals we die kennen niet meer beter te maken.'

'Dat horen we nou eens net.'

Ze draaiden zich verrast om naar de meisjes, die hen twee kommen soep kwamen brengen.

‘Wijn hebben jullie al,’ constateerde Ilonka.

‘Dank jullie wel!’ Ze namen de kommen dankbaar aan. De meisjes gingen in kleermakerszit op de grond zitten om hun eigen kommen te nuttigen.

‘Wat zien jullie qua toekomst?’ vroeg Franco toen ze hun soep in stilte hadden verorberd.

‘Overleven,’ antwoordde Stefanie kort. Ze had met haar mobiel zitten klooien, maar kreeg geen verbinding. Ze borg het toestelletje op. ‘Vannacht maar weer, met ons eigen netwerk.’

‘Leg eens uit?’

Stefanie begon te huilen. Ilonka trok haar tegen zich aan tot ze bedaarde. ‘Stef heeft familie in de stad. Het leven is daar niet meer zo leuk. Alles puilt uit van de vluchtelingen, de supermarkten worden bewaakt en alles is op rantsoen. Leuke dingen en winkels met mooie spullen zijn dicht of geplunderd. Er is een avondklok. Er is geen geld meer in omloop.’

‘Ik ben zo bang dat er plundersaars uit de stad hierheen komen,’ snotterde Stefanie.

‘Daar hebben we het in de Raad ook over gehad,’ mompelde Franco. ‘Het enige dat we konden bedenken was de brug over het kanaal ophalen.’

‘Misschien moeten we dat alvast doen en hem op slot doen alsie op is.’

‘Dat kunnen we niet maken, Ilonka. Het plaatselijke

verkeer kan er dan ook niet meer overheen.'

'Wordt de brug niet automatisch bediend vanaf de sluis?'

'Daar heeft mijn broer vast geen moeite mee,' snuifte Stefanie. 'Die kan zo'n computersturing zo overnemen.'

'Het lijkt me wijs dat je broer dat vast gaat voorbereiden, Stef,' concludeerde Franco.

'We zullen de aanwonenden aan de overkant waarschuwen dat ze beducht zijn op groepen auto's met plundersaars. Dan kunnen ze eventueel nog de brug over naar deze kant voordat we hem open zetten. Gelukkig klapt hij naar ons toe omhoog.'

'Hoe kunnen we tijdig gewaarschuwd worden?'

'Dat weet ik wel,' antwoordde Stefanie. 'We hebben enkele draadloze webcams in nesten van uilen, een buizerd en een ooievaar. Die kunnen we verderop langs de weg opstellen. We moeten ze dan wel af en toe van een volle accu voorzien.'

'Maak er werk van, meisjes, en rapporteer als je zover bent.'

'Oké Franco. Meld jij het in de Raad?'

'Als het zover is. Ik wil geen oeverloze discussies.'

Luid kwetterend gingen ze er vandoor.

'Lieve vriend, verwacht je meer evacués uit je eco-dorp?'

'Hier? Misschien enkele. De meesten hebben in de buurt onderdak gezocht.'

Na een korte stilte sprak Emiel verder: ‘Ik denk dat je je vraag nog vaker zal moeten stellen, Franco.’

‘Je bedoelt hoe men de toekomst ziet?’

‘Hmhm.’

‘Ja, daar kon je wel eens gelijk in hebben. Het antwoord van Stefanie daarnet was vooral ad hoc en ingegeven door gevoelens van onveiligheid.’

‘Zou dat betekenen dat jonge mensen geen toekomst meer zien?’

‘Dat zou heel erg zijn.’

‘Zie jij iets opdoemen waar we hoop uit kunnen putten?’

Franco trok aan zijn sik en aan zijn grijze krullen.

‘Ik denk dat dat aan ons is,’ zei hij na een tijdje. ‘We hebben dit zien aankomen en nu de ineenstorting van bestaande structuren en vooral “schijn”zekerheden zich voltrekt kunnen we stellen dat we de voortekenen goed hebben gelezen. Blijkbaar hebben we inzicht in de dynamiek van maatschappelijke systemen en hoe terugkoppelingsmechanismen werken en wanneer niet. Daarmee zouden we scenario’s kunnen bedenken waarlangs ontwikkelingen zich zouden kunnen voltrekken.’

‘Ik heb daar op gemediteerd, Franco. Ik heb onze onzichtbare vrienden om raad gevraagd, maar zij stellen dat het lot van de wereld geheel in onze handen is.’

‘Dat is mij ook duidelijk. De mensheid krijgt echt

geen hulp van buitenaf. Destructie en constructie zijn geheel in mensenhanden.'

Emiel wilde van zijn mystieke ervaringen vertellen, maar besloot het uit te stellen. Franco had weliswaar een goede voorzet gegeven, maar was volgens hem nog teveel in "materiële besognes" verwickeld. Dat was in feite de weg van de minste weerstand; er was altijd wel iets dringends dat de aandacht vroeg, met mensen en dingen. Genoeg om geen "tijd te hebben" om de blik inwaarts te keren en te contempleren over het vraagstuk hoe je een spiritueler mens kon worden.

Emiel lachte inwendig om zijn eigen denkfout. Een mens werd niet spiritueler, dat was hij al. Hij kon hooguit minder materieel bevangen worden, dat klonk heel anders.

Die avond was er een buitengewone Raadsvergadering. Franco verdacht Ilonka ervan dat ze daar op had aangestuurd.

Na de avondmaaltijd, het afruimen, afwassen en opruimen vormden de raadsleden een kring in de lounge. Vrijwel alle leden en bezoekers van de woongemeenschap waren als luisteraars bijeen gedromd om maar geen woord te missen. De voertaal was Engels, de lingua franca sinds er meer vluchtelingen uit verre landen woonden dan Nederlandstalige leden.

De voorzitter Aili, de vrouw uit Ethiopië die onlangs was verkozen, opende de zitting met een gebed in haar eigen taal. Alleen haar kinderen verstonden het, maar de meeste aanwezigen voelden zich aangesproken zonder een woord te verstaan.

Ze ging over in het Engels, dat ze bijna accentloos sprak, en vermeldde dat de adhoc vergadering maar twee onderwerpen op de agenda had: het waarschuwingssysteem dat Ilonka en Stefanie die middag hadden voorgesteld, inclusief de hack op het besturings-systeem van de ophaalbrug, en meer algemeen: waar gaan we naartoe? Waar willen we naartoe?

Na deze woorden viel een stilte.

Na enige tijd nam de voorzitter weer het woord: 'Mag ik aannemen dat iedereen het erover eens is dat

we ons beschermen met camera surveillance en dat we de brug ophalen indien nodig?’

Het voorstel werd met gehum aangenomen. Ilonka, en achter haar rug Stefanie, keken blij.

‘Dan nu onze toekomst,’ vervolgde de voorzitter. ‘Zijn we nu niet allen vluchtelingen?’

Dat hakte erin.

‘No!’ klonk een vrouwenstem. ‘No! We are all earth beings and we belong to the earth. To Gaia. We are at home in this resort, it is here, this place, that we take responsibility for.’

Een kort applaus volgde hierop.

‘Even us, refugees?’ vroeg de voorzitter toen het kalm werd.

Franco stond op en zei geëmotioneerd: ‘Jullie waren vluchtelingen zolang jullie nog niet hier waren aangekomen. Dit is nu je nieuwe huis, een thuis voor zolang als je verkiest.’

‘What about roots?’ vroeg een Oekraïner. ‘I feel dislodged, not being in my homeland.’

Franco boog. ‘Welkom. Ik begrijp nu de opmerking van onze voorzitter beter. Maar vergis u niet: ook de mensen die hier geboren zijn beginnen zich ontheemd te voelen. Dit land is niet meer het land waarin we ons thuis voelen. Vermoedelijk geldt dat voor allen die hier verzameld zijn, vanuit alle windstreken. Wat dat betreft, zijn we allen vluchteling. Maar er is een verschil. Wij hebben hier onze wortels in de

aarde laten groeien. Deze plek is onze biotoop.'

'Een oase van menselijkheid,' merkte iemand uit het publiek op, in het Nederlands.

'An oasis of humane humanity,' vertaalde iemand anders. Velen knikten.

'Er zijn meer van die oasen,' merkte Emiel op, wel in het Engels. 'Verspreid door de landen en met name in landen met een grote bevolking van zelfvoorzienende boeren. Maar in dicht bevolkte gebieden zijn ze niet veilig. Ik heb mijn plek overhaast moeten verlaten toen het ontruimd werd. We waren een soort nomadendorp op ongebruikte grond.'

'Zijn wij hier veilig?' vroeg de voorzitter. 'Om de vraag te nuanceren: wat betekent veiligheid in de context van de crises waarin het land waar we verblijven verkeert?'

'Veiligheid begint bij onszelf,' meende een knappe vrouw. 'Ik ben moslima, u ziet, zonder hijab. Mijn familie is jaren geleden, na de oorlog met Iran, wegens vervolging om ons geloof van Irak naar Iran gevlucht. Daar ben ik geboren. Mijn familie is na veel omzwervingen in Nederland terecht gekomen, waar ik naar school ben gegaan. Ik heb me altijd veilig gevoeld, ook nu nog. Maar ik heb mijn familie dichtbij. Tegelijk draag ik in mij de beduchtheid voor de gevaren die mijn familie heeft doorstaan tijdens de vlucht. Ik heb van mijn ouders en broers geleerd dat veiligheid iets is waar je hard voor moet werken en niet bang in

een hoekje gaan zitten.'

Bij de laatste woorden was aan het instemmend knikken te zien welke bewoners gevaren hadden moeten overkomen tijdens hun vlucht.

De vrouw glimlachte; ze was erg mooi en straalde iets engelachtigs uit, maar ook iets ondeugends.

Een man stond op. 'Ik ben Leo, ik ben officier geweest in het Oekraïense leger tot ik gewond werd. Ik houd mij hier bezig met onze veiligheid, dat deed ik daar ook. In aansluiting met de vorige spreekster: veiligheid is een werkwoord en vereist weerbaarheid. Onze weerbaarheid, zoals we hier zitten, komt voort uit moed, de wil om autonoom te zijn, de liefde voor onszelf, voor anderen en voor de biotoop waarin we verblijven, en bovenal het vergaren en interpreteren van kennis en inlichtingen. Wat betekent veiligheid in dit land, wat en wie zijn de bedreigingen, hoe kunnen we onder de radar blijven en als het niet anders kan, hoe kunnen we ons verdedigen als we op een of andere manier worden belaagd?'

'Wat zie jij als bedreigingen, Leo?'

'Extern: de overheid en benden plunderslaars als de hyperinflatie aanhoudt en de supermarkten steeds leger worden. Intern: meningsverschillen en onbegrip over de te volgen koers, eigen en verborgen agenda's van deelnemers, angst.'

'Mag ik daar wat aan toevoegen?' riep een vrouw geëmotioneerd.

‘Ga je gang,’ zei Aili. Toen het geroezemoes aanhield ging ze staan en klapte in haar handen. Langzaam stierf het gebabbel en gefluister weg.

‘Ik voel me niet veilig, en ik spreek namens meer vrouwen, door het gedrag van zekere jonge mannen, die menen niet aanwezig te hoeven zijn bij deze vergadering en die op de brug staan te roken.’

‘Spreek je uit, maar noem voorlopig geen namen, alsjeblieft.’

Er stonden drie vrouwen op.

‘Wij spreken ook namens enkele vriendinnen, die hetzelfde overkomt.’

Er volgde een relaas van lastig vallen, aanraken waar dat niet gewenst was, voorstellen om sex te hebben, voor groepssex, insluiten en betasten.

Aili zuchtte.

‘Dank je voor je openhartigheid, zusters. Wie kan ik het woord geven?’

Twee vaste bewoners stonden op.

‘Wij hebben ze toegelaten, al zijn het allemaal “veiligelanders” die niet voor oorlog en armoede gevlucht zijn, maar naar Europa zijn getrokken om snel en makkelijk geld te verdienen. Die stroom gelukszoekers is intussen opgedroogd door de spanningen in het Middellandse Zeegebied en gesloten grenzen. Deze jongens kunnen nergens terecht voor huisvesting of werken. Zelfs als illegale plukkers komen ze niet aan de bak.’

‘Dat werk vinden ze vrouwenwerk, te min voor mannen,’ sneerde een vrouw. ‘Ik weet toevallig dat ze zijn weggestuurd uit Limburg omdat ze de kantjes eraf liepen. Ik werkte daar ook. Ik ben vertrokken nadat ik ternauwernood aan een groepsverkrachting ben ontkomen. Daar waren overigens ook witte mannen bij.’

‘Ik stel voor dat we een vergadering plannen waarin ze zich moeten verantwoorden,’ stelde de een van de vrouwen voor die in de toelatingscommissie zaten.

‘Wat als ze niet komen?’

‘Geen eten meer,’ stelde Geertje resoluut.

Een zwarte man stond op, hij trilde van de zenuwen.

‘Ik ben vaak hun tolk. Als ze niet willen horen doen ze net of ze geen Engels verstaan. Ik hoor ze dingen zeggen die ik hier niet wil herhalen. U kunt ze het beste wegsturen.’

‘Dat kunnen we niet doen,’ stelde Geertje. ‘Dan worden het struikrovers en zijn we helemaal niet meer veilig. Kunnen we hen geen werk geven waar ze eer aan behalen?’

Er barstte een ongeordende discussie los tussen groepjes.

‘De kelders zijn klaar, wat zouden we nog kunnen bouwen?’ vroeg de architect, één van de bouwcoördinatoren, toen het lawaai afnam.

‘Laat ze tiny houses bouwen,’ stelde Emiel voor. Hij grijnsde breed toen het geroezemoes stil viel. ‘Dat is

beter wonen dan in een tent of caravan en het zelf iets bouwen is leuk.'

Is daar budget voor?' vroeg de bouwkundige. 'Daar zijn nogal wat bouwmaterialen, onderstellen, isolatiemateriaal en dergelijke voor nodig.'

'Ik stel voor dat jullie een opzet maken met een schatting van de kosten,' besloot Aili de discussie. 'Daarnaast zullen we een bijeenkomst voorbereiden over persoonlijke veiligheid. Dat klinkt wat algemener dan seksuele intimidatie.'

Haar voorstellen werden unaniem aangenomen.

'Ik ben nog niet tevreden over de discussie over veiligheid, waar me mee bezig waren,' mengde Franco zich in het gesprek. 'In hoeverre kunnen er volgens jou, Leo, bedreigingen van de overheid uitgaan?'

'Dat hebben we pas nog gemerkt: in het kader van handhaving wilde de landdrost onaangekondigd het tentenkamp ontruimen.'

'Waarom wilden ze dat eigenlijk?' vroeg Ilonka. Zij was net als Leo Oekraïens van geboorte maar al langer in Nederland. 'Ik bedoel echt, niet de smoes.'

Franco wilde niet dat hij teveel de toon zette en keek de kring rond.

'Ik ben bang dat het om dezelfde reden is als waarom mijn ecodorp werd ontruimd,' zei Emiel zachtjes. 'We laten luid en duidelijk zien hoe mensen autonoom met elkaar kunnen leven en daarom betrekkelijk weinig last hebben van hyperinflatie en wanorde.'

We zouden anderen eens op de gedachte kunnen brengen dat ze autonoom kunnen gaan leven. Dat is voor machthebbers een bedreiging, denken ze. Het is het niet, want autonomen verzetten zich niet tegen machthebbers, ze onttrekken zich aan gezag en maken zich onzichtbaar.'

Leo knikte. 'Ik ben blij dat u daarmee komt. Ik draag teveel gewelddadige geschiedenis met me mee om objectief te kunnen antwoorden op deze vraag.' Hij wendde zich tot de kring, ook tot de mensen die achter de raadsleden stonden te luisteren. 'Mensen die zich vrij voelen en zich vrij uiten mogen niet bestaan van autocratische machthebbers. Zij zouden anderen op een idee kunnen brengen.'

'Dus, als ik het goed begrijp,' stelde Ilonka, 'was de ontruiming van het tentenkamp een smoes om ons er van langs te geven. Maar ze hebben het niet gedaan, want de tentenwei was leeg. Toen ze dat zagen gingen ze naar huis. Dat betekent volgens mij dat ze nog wel volgens de regels spelen.'

Leo, die nog steeds met gespreide benen voor zijn stoel stond, knikte. 'Ze gingen terug, geacht Raads-lid. Inderdaad zou je daarvan kunnen afleiden dat ze volgens de wet handelden. Maar er speelde meer: er waren die nacht rellen, plunderingen en brandstichtingen in een paar grotere plaatsen in de buurt. Ze zijn niet naar huis gegaan. Ze hebben opgetreden in die plaatsen.'

‘Dat wist ik niet,’ zei Ilonka kleintjes.

‘Hoe weet u dat?’ vroeg Franco.

‘Een familielid van me is boa bij de landdrost, Franco. Hij heeft daar een goede baan, hij houdt me op de hoogte als ik hem daarom vraag. We hebben samen nog tegen de Russen gevochten.’

Er viel een stilte. Maar vier raadsleden hadden iets te berde gebracht en die praatronde was nu voltooid.

‘Zijn er nog vragen?’ vroeg de voorzitter toen het stil bleef.

Een vrouw met een schrille stem, een octaaf hoger dan normaal, riep: ‘Ik snap niet alles. Ik ben bang, maar ik schep ook moed.’ Ze lachte geforceerd. ‘Waar ik het vandaan haal weet ik niet. Ik ben ternauwernood onder het puin van mijn huis in Damascus gered waar mijn baby werd gedood, bijna verdronken op weg naar Lesbos, aangerand, verkracht, ontkend en...’ Ze begon te huilen en liet zich door haar vriendinnen omarmen. Ze ging staan en hief haar armen. ‘Maar ik ben nog steeds een vrij mens.’

‘Mag ik concluderen dat onze veiligheid vooral gewaarborgd wordt door onze autonomie, door de actieve informatie vergaring, door het beperkt aanwezig zijn op internet – hoewel dat vooral komt omdat de glasvezelkabel is verbroken en de dichtstbijzijnde zendmast is verwoest – en onze sterke groepsgeest?’

‘Er zijn ook passieve factoren, Franco,’ merkte iemand op. ‘Bijvoorbeeld: de meeste bewoners staan

elders ingeschreven. Administratief gezien wonen hier maar vijf mensen, die allen een AOW uitkering hebben. Geen bijstand.'

'Hm, dat is inderdaad een factor van betekenis. Dat maakt ons min of meer onzichtbaar. Maar dan begrijp ik nog niet waar de ontruimingsactie vandaan komt.'

'Ik wel,' klonk een stem. Jan, de broer van Stefanie!

De jongeman werkte zich naar voren. Hij zag er zenuwachtig uit.

'Er woont hier in de buurt iemand die ons heeft aangegeven. Ik kan niet zeggen wie.' Hij hief zijn handen ter verontschuldiging toen de kring reageerde. 'Wat ik u vertel moet geheim blijven, alstublieft!' Zijn Engels haperde een beetje van de zenuwen.

'Ik werk voor een Nederlandse inlichtingendienst en ik kreeg opdracht om hier te infiltreren. Ik heb mijn zusje Stefanie en haar vriendin Ilonka vanuit het opvangcentrum in Venlo meegenomen waar ze naar school gingen. Onze ouders zijn in Moldavië gebleven, op de boerderij.'

Dat hakte erin. Een vluchteling die ze uit de goedheid van hun hart hadden onthaald werkte voor zo'n vermaledijde inlichtingendienst? Ze hadden een verrader aan hun boezem gedrukt?

De jongen voelde de weerzin en verontwaardiging groeien en keek in paniek naar Franco. Die stond op en verklaarde kort en krachtig: 'Luister naar Jan. We hebben het aan hem te danken dat we voorbereid wa-

ren. Ga door met je verslag, jongen.'

'Ik moest doorgeven aan het inlichtingenbureau van de landdrost, of eigenlijk aan diens veiligheidsofficier, wat hier gaande was. Ik heb tegelijkertijd mijn zusje, die een technisch wonder is, alles geleerd wat ik weet over elektronische apparatuur. Zij heeft de drones gebouwd waarmee...'

Meerdere raadsleden stonden op en begonnen iets te roepen. De voorzitter, niet in het bezit van een hamer of een staf, bonkte in arren moede met haar stoel op de grond. Franco sloeg de handen voor zijn gezicht, de mensen die meeluisterden keken elkaar verbijsterd aan. Het gebonk van de voorzitter had het gewenste effect en het rumoer ebde weg.

'Dank u,' zei ze laconiek. 'We worden overstelpt met feiten waar we als Raad niets van afweten. Kan iemand iets zinnigs zeggen over wat er aan de hand is en wie er met drones speelt?'

Franco stond op. 'Jawel voorzitter, maar we hadden het liever *en petit comité* gehouden. Als er veel mensen bekend zijn met onze verdediging, wordt de kans groot dat er dingen uitlekken die we liever voor onszelf houden.'

'Me dunkt,' mopperde een oudere bewoner. 'Dat getuigt van een wantrouwende geest. Dingen geheim ouden is een soort vergif, beste Franco.'

Ilonka stak haar hand op en kreeg het woord.

'Franco weet het ook pas enkele dagen, voorzitter.

Dat komt omdat we nog heel onzeker waren over wat we aan het doen waren, ik bedoel mijn vriendin en ik. Het was nog maar een spel. Het blijkt dat we er dingen mee kunnen doen die ons allemaal helpen.' Ze zweeg, hoogrood. 'Oh, en mijn vriendin heeft het geleerd van haar broer.'

Leo stak zijn hand op en kreeg het woord.

'Het probleem is niet zozeer wie voor wie werkt, maar waar de loyaliteit van ieder van ons ligt. Die van mijn familielid die boa is ligt primair bij onze familie, hier, in Polen en Oekraïne. Daarom vertelt hij me wat er te gebeuren staat dat ons aangaat. Ik denk dat het voor Jan net zo werkt.'

De jongen, zijn arm beschermend rond de schouders van Stefanie, haar wangen nat van de tranen, knikte.

'Oké,' stelde Geertje, 'Jan, waar ligt jouw loyaliteit?'

'Hier, Raadslid. Dit is, jullie zijn nu mijn familie. Stefanie is mijn zusje en het was primair mijn taak om haar en Ilonka te beschermen toen we hier kwamen. Maar nu is er veel meer dat beschermd moet worden. Het lijkt wel of er steeds meer vijanden bij komen.' 'Hieruit blijkt wel dat we niet zo beschermd zijn als we dachten,' stelde Leo vast.

'Nee,' verzuchtte de voorzitter. 'Veiligheid is een nauw pad. Het is elke keer kiezen voor vechten, vluchten of vriezen. Als je verkeerd kiest kan dat je leven kosten.'

Na deze woorden was het te zien dat velen terugdachten aan de momenten dat ze hadden moeten kiezen. Meestal voor vluchten. Sommigen hadden moeten vechten.

‘We zijn niet zo onzichtbaar in de kringen van vluchtelingen, Franco,’ merkte een vrouw op, ze hield haar smartphone omhoog. ‘Tot voor kort was er nog signaal. Ik denk dat iedereen hier regelmatig met familie en vrienden contact heeft gehad.’

Velen knikten.

‘Was dat verkeerd?’ vroeg een meisje timide.

Franco schudde zijn hoofd. Op een of andere manier was het gesprek geleidelijk aan terug op hem gefocust.

‘Nee, contact met familie en vrienden is nooit verkeerd, het is juist het cement wat de samenleving bij elkaar houdt. Aan de andere kant komt het in deze steeds barrer wordende tijden wel goed uit dat die zendmast kapot is. We kunnen nu niet meer door ons drukke telefoonverkeer opgespoord worden.’

Stefanie hield haar hand omhoog. Op een wenk van Franco ging ze blozend staan.

‘We hebben nu ’s nachts een draadloze internetverbinding met de Universiteit via een ketting van drones. U kunt er niet mee bellen, maar wel korte e-mails en lage resolutie foto’s verzenden. Als u ze bij mij aflevert op een usb stickje maak ik er een gescrembeld signaal van.’

‘Dat is mooi. Kunnen we ook antwoorden ontvangen?’

‘Zeker. Ik weet alleen niet of dat dezelfde nacht komt. Ik denk dat het enkele dagen kan duren. Het is allemaal handwerk.’

‘Dus... hebben we nu een alternatief internet?’ vroeg iemand.

Stefanie knikte met een rood hoofd van alle belangstelling die op haar gericht was.

‘Goh, we hebben eigen eten, eigen water, eigen stroom en nu ook eigen internet. Wat volgt?’

‘Riolering en stroom in de winter,’ merkte een man op die voor de technische uitrusting zorgde. ‘Met name dat laatste is urgent. Onze warmtepomp vraagt nogal wat stroom en dat continu. Voor noodgevallen hebben we een 6 kVA generator op biodiesel, maar dat is niet meer verkrijgbaar. Als onze voorraad op is, zitten we in de kou.’

‘Wat kunnen we met waterstof...’ De voorzitter brak de discussie af.

‘Mag ik de techneuten voorstellen dat ze het probleemveld gaan beschrijven en dat ze verschillende voorstellen uitwerken? Het lijkt me beter om deze vergadering te verdagen tot overmorgen. Dan weten we meer en kunnen concreter praten.’

5

De volgende ochtend hield Franco een bespreking met de technische mensen.

‘Online shoppen is nog steeds *booming*,’ merkte iemand op. ‘Ze rekenen nu dagprijzen en ze komen het niet meer bij je thuis afleveren nu de diesel zo duur is. Je moet je spullen bij een bouwmarkt of zo ophalen.’

‘O?’ Franco kocht nooit iets online.

‘Zelfs spullen uit China. Die komen tegenwoordig over land, per trein langs de Nieuwe Zijderoute. Veel sneller dan per schip. Duurt nu twee weken ongeveer. Per vliegtuig is te duur geworden.’

De mannen – er was geen enkele vrouw bij – wilden verder kletsen, maar Franco greep in.

‘Wat kunnen we doen om onze afhankelijkheid van externe energiebronnen te verkleinen?’

‘Ja, mooie boel,’ mopperde een man. ‘Moesten we zo nodig van het aardgas af, hebben ze de toevoer naar ons dorp afgesloten en wat zie je in de voortuinen: propaangastanks!’

‘Een goede aansporing om ook daarvan het gebruik te beperken,’ vond Franco.

‘Veel meer bezuinigen kunnen we niet, Franco. We vangen het warme douchewater al op en halen er de warmte uit voordat we het zuiveren en in de tuin gebruiken. In de winter hebben we niet genoeg stroom

voor de elektrische boilers en warmen het op in een propaangasboiler.'

'Ik hoorde gisteravond het woord waterstof noemen. Hoe staat het daarmee?'

De mannen keken elkaar aan.

'Gestaakt,' zei er eentje. 'We kregen geen vergunning voor opslag in tanks en er was trouwens geen geld voor brandstofcellen. Die zijn peperduur en die kunnen we zelf niet maken.'

'En de goedkope electrolyser die jullie zouden bouwen?'

'Is bij een ontwerp gebleven. We kwamen toen in de transitie naar een aardgasloos systeem en dat slokte al onze tijd en aandacht op.'

'Ja, dat weet ik nog goed,' verzuchtte Franco. 'De ombouw van het douchewater, een apart leidingennet voor de wc's, isolatie, een waterzuivering in de kas; alles lag tegelijkertijd overhoop.'

'Nog een paar maanden en het wordt koud.'

'Wat stellen jullie voor?'

De mannen keken elkaar aan, er sijpelde moedeloosheid binnen.

'Nog een propaangastank erbij zetten,' zei tenslotte een van de mannen.

'Goed, daar komen we de winter wel mee door. Wat daarna?'

'Er worden tweedehands zonnepanelen aangeboden. Ze hebben een laag rendement, maar ze kosten

bijna niks,' mompelde er eentje.

Ze praten ergens naartoe, begon Franco te vermoeden. Waarom waren ze zo indirect?

'Hebben jullie iets onder de pet wat niet mag?'

Schichtige blikken. Raak dus.

'Ruimte zat,' mompelde een ander.

'Voor de draad ermee.'

'Gastanks.'

'Mompel niet zo. Wat bedoel je?'

Een ander viel in: 'Franco, we kunnen goedkoop gebruikte propaangastanks krijgen. Die worden normaal geëxporteerd. Ze moeten eigenlijk gekeurd worden, maar dan worden ze ook geregistreerd.'

'Ze worden afgeperst op 30 bar. Dat kunnen wij ook, voor de zekerheid, en we kunnen naar roestvorming binnenin kijken.'

'Als we ze in een ondiepe kelder plaatsen, staan ze koel en onzichtbaar.'

'We hebben uitgerekend dat we met twee tanks van 12 kuub genoeg waterstof kunnen opslaan voor de winter. We hebben de windturbine ook nog.'

'Oké, waar wachten jullie op?'

Ze grijnsden. 'Budget.'

'Hm. Voor zoiets hebben we contant geld nodig. Dan bedoel ik echt geld. Goud. Dat is er wel. Vraag een prijs voor twee tanks, hier afgeleverd. Dan zorg ik voor betaling in goud en zilver.'

'Ik wil er zelf heen, Franco, om ze uit te zoeken. Kan

ik vast een aanbetaling doen zodat hij in ieder geval de kosten van het heen en weer rijden betaald heeft gekregen.'

'Waar is het en hoe ga je?'

'In Noord-Holland, ik ga op de fiets en kom met de vrachtwagen mee terug.'

'Dan gaan wij vast voor de kelder zorgen. Kan die in de moestuin? We maken een dak van aarde.'

Franco zat op de waranda koffie te drinken met Emiel toen Stefanie hem een geschreven briefje bracht.

'Kijk, antwoord uit Italië. Willem heeft daar een olijfgaard. Hij kan ons 80 liter olie leveren, maar hij kan die niet brengen. De diesel is daar ook op de bon.'

'Er rijden toch nog wel vrachtwagens?'

'Kijken wat we kunnen regelen,' gaapte Franco.

Even later: 'Franco?'

Hij keek Emiel lodderig aan.

'Er is iets niet goed, jongen.'

'Wat dan?'

'Te... te mechanisch. Te technisch. Te materieel.'

Franco ging rechtop zitten. 'Wat bedoel je?'

'Het gaat de hele tijd over fysieke dingen. Bedreigingen en verdediging. Internet. De anderen. Bestellen. Spullen...' Emiel zag er verwilderd uit. 'Ik doe het ook,' verzuchtte hij. 'Ik doe er net zo aan mee, terwijl we goedbeschouwd geen vredige toekomst tegemoet gaan.'

‘Daar ben ik ook bang voor.’

Intussen waren de twee meisjes met nieuwe koffie gekomen en gingen op de planken vloer zitten luisteren.

‘Dank je, lieverds. Emiel, heb je het over burgeroorlog of klimaat?’

Zijn vriend schudde het hoofd. ‘Dat is allebei aan de hand, Franco. Dat is voorspelbaar. Dat zie ik al jaren aankomen. Jij ook. Het gaat erom hoe we ons als mens transformeren.’

‘Dar hebben we het ook al jaren over, lieve vriend, maar we hebben geen van tweeën een pasklaar antwoord.’

‘Hoe willen we leven?’

‘Dat is voor ons niet meer zo’n issue. Voor die twee wel.’

Emiel keek vertederd naar de aandachtig luisterende meisjes en streek Stefanie even over haar haar.

‘Zij zijn waarschijnlijk al veel losser van het materiele dan wij. Ze hebben alles al een keer achter moeten laten toen ze op de vlucht sloegen. Ze leven bij de dag en prutsen telkens wat in elkaar om de volgende dag te halen.’

‘Wij hebben ook onze dromen, Emiel.’

‘Vertel ze ons, lieve kind. Wij hebben ze niet meer. Alleen nachtmerries.’

‘Ik wil autonoom zijn. Van niemand afhankelijk. Tegelijk wil ik graag vrienden. Om me heen en overal,

zodat ik naar ze toe kan gaan als daar een reden voor is.'

'En jij, Ilonka?'

'We zijn toch autonoom hier, Stef?'

'Ja, misschien wel.... maar...'

'Voel je je niet zo?'

'Zoiets, Emiel. Ik zit nog erg vast aan vroeger. Ik bedoel, ik was een schoolmeisje van negen toen ik halsoverkop een rugzakje moest pakken en met mijn broer op de trein stappen. Die hele tijd, tot we hier aankwamen, was een verschrikking. Altijd anderen die zeiden wat ik moest doen. Van de ene opvang naar de andere. Roemenië, Slovenië, Duitsland, Nederland, nooit rust, nooit veilig. Dan eindelijk in Venlo, waar we naar school konden, Nederlands leren, we kregen wat geld om kleren te kopen.'

Ilonka trok haar tegen zich aan; Stefanie wilde niet huilen, maar de herinneringen riepen zoveel op dat ze zich maar liet gaan.

'En nu?'

'Ik wil niet meer vluchten, Emiel,' zei Ilonka gedecideerd. 'Ik ga ervoor. Voor dit, bedoel ik, dit samenwonen met mensen die ik vertrouw, al ken ik ze nauwelijks. Met mensen die zich ook uit hun vaste positie hebben moeten losscheuren om hun leven te redden. Hier is iets dat het waard is om voor te vechten.'

Van de weeromstuit begon ze ook te huilen.

De twee heren keken elkaar aan.

‘Zitten wij teveel in onze nostalgie?’ vroeg Franco.

Emiel knikte. ‘Mijn referentie is nog steeds de opbloeiende vrijheid in de zestiger jaren. De muziek, de kunst, flower power, seksuele revolutie aan de ene kant, de ontdekking dat het milieu teloor ging, grenzen aan de groei van de Club van Rome in 1972, de Vietnamoorlog die door de boevenpresident Nixon is beëindigd, de oliecrisis van 1973 die helemaal *fake* was om de prijs op te drijven, de volle tankers lagen voor Hoek van Holland voor anker...’

‘Zijn wij door de wol geverfd, blasé en een beetje cult pessimistisch?’

‘Ik niet, Franco. Mijn pessimisme is feitengestuurd.’ Tot de luisteraars – meer mensen hadden intussen een stoel bijgetrokken: ‘Mijn lieve vriend en ik hebben alles in de wereld in de smiezen en het is onze taak om jullie generatie te voorzien van kennis die doorziet, van een heldere blik die rekent, berekent en besluit. Als vroeger de kapiteins op zeilschepen. Die kenden de zee, de wind, hun schip en hun varengasten. De beste kapiteins haalden hun pensioen en hun schepen ook.’

‘Waar doel je op?’ vroeg iemand.

‘Wij, Franco en ik, putten met het voorbijgaan van de jaren steeds minder hoop uit de politieke en economische gang van zaken. En dan opeens zien we jullie, en jullie vervullen ons met nieuwe hoop. Waarschijnlijk gaat er veel in de wereld teloor, maar er

komen steeds meer jonge mensen die niet lijdzaam bij de pakken neerzitten, maar willen werken aan een betere vorm van samenleven.'

'Hoe zien jullie de toekomst?' vroeg Ilonka. Ze zag er verontrust uit. De vraag die niemand durfde stellen hing in de lucht als een omen.

'Als we begrijpen hoe een immens krachtenspel heeft geleid tot de situatie nu, kunnen we scenario's uitdenken hoe het krachtenspel gaat leiden tot een bepaalde situatie over een maand, een jaar, tien jaar en verder. Een krachtenspel waarin we verschillende, soms tegengestelde, soms elkaar versterkende krachten meer of minder gewicht kunnen geven.'

'Begrijp jij dan dat krachtenspel, Franco?'

De aangesprokene knikte bedachtzaam.

'Kun je ons vertellen wat waarschijnlijke scenario's zijn?' vroeg iemand.

'Waaruit bestaan die krachten?' vroeg een ander.

'Oh, er zijn er zoveel. Wetten en begeerte. Afspraken en bedrog. Mensen en de rest van de aardbewoners. Macht en natuurrampen. Roofbouw en duurzaam.'

'Dus allemaal krachten en tegenkrachten?'

'Die zijn er ook, maar ik bedoel meer parallelle krachten die net even een andere kant op kunnen gaan door wisselwerking met andere stromingen en verhoudingen.'

'Ik vind het nogal abstract allemaal,' mopperde Stefanie. 'Zeg eens iets over klimaat, of over oorlog.'

‘Goed. We zijn het er allemaal over eens dat er nergens in de geïndustrialiseerde wereld hard wordt gewerkt om de versnellende klimaatverandering wat af te remmen. We beleven nu een geforceerde daling van het gebruik van fossiele brandstoffen door oorlogen en recessie. Die recessie is het gevolg van extreme prijsverhogingen, die veroorzaakt zijn door speculatie. Dat is tijdelijk: de recessie en de oorlogen zullen omzeild worden en andere landen zullen meer fossiele brandstoffen gaan produceren.’

‘Wie heeft er baat bij zoiets verschrikkelijks?’

‘Vergeet niet dat de wereldhandel in handen is van hele grote particuliere partijen die wereldwijd werken en die een netwerk hebben dat zich onttrekt aan het zicht. Recessie, opleving, inflatie of niet, oorlog of vrede: er wordt altijd aan verdiend.’

‘Maar als de wereld onbewoonbaar wordt...’

‘Voor wie, vraag ik je, en waar?’

De vraag schiep verwarring.

‘Ik zal wat voorbeelden noemen, allebei landen in een delta. Wat gaan wij merken van bijvoorbeeld zeespiegelstijging en extremer weer? En wat de mensen in Bangladesh?’

‘Jij stelt de vraag, dan weet je het antwoord ook,’ bracht Emiel te berde.

‘Oké, zeespiegelstijging. O, zeggen de ingenieurs in Nederland, we verhogen gewoon de dijken, dat zijn we gewend. En als dat niet voldoende is, spuiten we

van Calais tot Jutland zandbanken voor de kust op tot ze hoge duinen gevormd hebben. Als die nieuwe kust niet genoeg is dammen we de hele Noordzee af. Voor de scheepvaart maken we nieuwe havens en nieuwe sluizen.'

'Dat is allemaal techniek,' mopperde Stefanie. 'Allemaal leuk en wel, maar zolang politici en zakenmensen aan het roer staan, blijft iedereen ruzie maken, tot oorlog aan toe, pikken speculerende handelaren de winsten in en gaan we allemaal naar de verdommenis.'

'Ze kunnen in Bangladesh toch ook de dijken verhogen?' vroeg iemand.

'Nee, want daar komen overstromingen van achter, van de rivieren. Waar het zoete water het zoute ontmoet, bezinkt het meegevoerde slib en groeit de delta in hoogte. Alleen kost dat elk jaar mensenlevens. De delta is daarbij aan de zee kant onbeschermd tegen stormvloed, tsunami's en taifoens.'

'Dan wordt de zegswijze "Après nous le déluge" van de Franse Zonnekoning iets waar we op kunnen wachten,' meende Emiel.

'Na ons de zondvloed,' fluisterden er een paar. Er voegden steeds meer mensen zich bij de toehoorders.

'Franco,' vroeg een vrouw, 'we hebben hier onze ecologische voetafdruk aanzienlijk verlaagd. Zonder comfort te hoeven inleveren. Dat bewijst toch dat het kan?'

‘Ja, ik heb het uitgerekend,’ viel een man haar bij. ‘Onze *planet overshoot* ligt ergens in december, dat wil zeggen dat we vorig jaar bijna op het punt zijn beland waar onze jaarlijkse consumptie gelijk is met wat de planeet jaarlijks op duurzame manier kan produceren.’

‘Waar ligt dat aan?’

‘Vooral doordat we geen fossiele brandstoffen meer gebruiken, weinig reizen en geen energie intensieve producten gebruiken zoals kunstmest, staal, grijze stroom en zo.’

‘Heb je de campers meegerekend? Dat zijn bijna allemaal diesels.’

‘Jazeker, maar omdat die vorig jaar zo weinig hebben gereden hebben ze maar weinig bijgedragen aan onze voetafdruk.’

‘Waarom is er eigenlijk hyperinflatie? Komt dat omdat in Europa geen Russisch gas en olie meer worden geïmporteerd? Er zijn toch veel meer producenten?’

‘Dat is een ingewikkelde kwestie,’ zei een man. Hij stapte naar voren om zich beter verstaanbaar te maken.

‘Eigenlijk moeten we spreken van stagflatie. De economie is in de meeste Europese landen gekrompen. Niet alleen zijn de prijzen van gas, olie en kolen gestegen, ook veel producten, onroerend goed, graan, olie en voedsel, vooral import en uit kassenteelt, zijn in prijs gestegen, terwijl de verdiensten van de mensen

in hoeveelheden euro's praktisch hetzelfde zijn gebleven. Dat zou allemaal nog te behappen zijn, maar elders in de wereld is een sterke economische groei en wordt olie uit Rusland en Iran verhandeld, vaak op zee overgepompt in andere tankers met valse papieren om de sancties te omzeilen. Dat is allemaal nog steeds in banen te leiden. Maar de euro is in een vrije val geraakt ten opzichte van de dollar, de Chinese en Indiase munten en nog wat kleinere valuta.'

'Dat maakt toch de export goedkoper?'

'Dat zou het zijn als de grondstoffen, die vooral van buiten de EU komen, niet in steeds duurder wordende valuta moeten worden afgerekend.'

'Ik begrijp het niet,' mopperde Stefanie.

'Wat niet?'

'Ik bestel bijna alle onderdelen voor mijn drones en zenders en ontvangers in China en ik krijg keurig na een week of twee bericht dat ze ik af kan halen. Hoe kunnen die spullen hier in twee weken zijn?'

'De Chinezen hebben de Noordelijke Zijderoute via het spoor door Rusland en Belarus via Polen naar Rotterdam veilig gesteld en buiten de sancties gehouden. Een containertrein doet er, inclusief overladen vanwege andere spoorbreedtes, nog geen 14 dagen over.'

'Betaal je in dollars of euro's?' vroeg de econoom.

'De prijzen zijn in dollars, maar ik kan via de Nederlandse site in euro's betalen. Ja, ik zie wat je bedoelt.'

Vorig jaar was de dollar ongeveer gelijk aan de euro, nu is de euro minder dan de dollar. Is dat inflatie?’

‘Dat hoeft nog niet. De dollar kan om andere redenen meer waard worden dan de euro, bijvoorbeeld als de inflatie in Europa hoger is dan in de Verenigde Staten.’

‘Het gaat dus om relatieve waarden?’

‘Bij wisselkoersen wel. Als echter de prijzen hier stijgen en de lonen minder, kan je steeds minder kopen voor je euro. Dat is inflatie.’

‘Maar waarom gebeurt dat? Je kunt prijzen en lonen toch gelijk laten lopen?’

‘Dat is ook een aantal jaren gelukt. Alleen zijn grondstoffen en spullen die Nederland in het buitenland koopt, de laatste tijd sterk in prijs gestegen en daarmee de prijzen van producten in de winkels. Maar de gezamenlijke productiviteit van de Nederlandse economie is niet veel hoger geworden, daardoor kunnen de lonen veel minder verhoogd worden.’

‘Oké, dat begrijp ik. Maar waarom...?’

Franco hief zijn handen. ‘Stefanie, elk antwoord van mij roept nieuwe vragen bij jou op. De wereld zit complex in elkaar en niet iedereen handelt logisch. Later, wil je?’

Ze grijnsde. ‘Ik weet je te vinden.’

Franco zat met Emiel in zijn wagen naar de regen te kijken, sippend aan lattes macchiato die Franco vanuit zijn appartement had meegenomen. Er werd geklopt en Emiel deed open.

‘Aili! Kom binnen.’

De voorzitter van de Raad klom de wagen in en accepteerde Emiels stoel, die zelf op een kistje ging zitten.

‘Nog aan de koffie?’ informeerde ze glimlachend.

‘Zal ik een kopje voor je halen? Emiel kan alleen maar koffie toebroek maken.’

‘Dank je Franco, maar nee, ik heb het niet zo op koffie en ik heb net thee gedronken. Er is iets anders.’

‘Huisvesting?’

‘Je raadt het goed. Bijna iedereen hier heeft wel ergens familie die geen plek heeft. Hoewel de grenzen potdicht zitten voor nieuwe vluchtelingen vanuit Afrika en het Nabije Oosten, zijn er veel die al in het land zijn en die geen veilige woonstee hebben. Om moedeloos van te worden.’

‘Wat is onze draagkracht, Aili?’

‘Ik heb de commissie huisvesting opdracht gegeven om dat uit te rekenen. We kunnen tot 250 mensen een jaar lang voeden, Franco, dankzij de donatie van bijna een ton Italiaanse rijst die we onlangs hebben

ontvangen.'

'En daarna? We kunnen hier geen rijst verbouwen. We kunnen wel spelt en boekweit kopen in Polen via onze relaties daar. Dat kan je ook gekookt eten als rijst.'

'Desnoods leert iedereen aardappels eten, Franco. Dat is het probleem niet. Waar leggen we 250 bewoners te slapen?'

'Franco, als jij nu hier in de wagen komt? Ik heb een bed in de bus. Dan kan je je appartement ter beschikking stellen.'

'Je hebt makkelijk praten, Emiel,' mopperde Franco. Toen hij de pijnlijke uitdrukking op zijn vriend's gezicht zag verschijnen, sloeg hij zich voor zijn hoofd.

'Sorry, maat. Dat was erg egocentrisch van me. Jij bent alles kwijt, behalve je karavaan.' Tot Aili: 'Ik ga zolang wel bij Emiel logeren. In mijn appartement kan een heel gezin terecht.'

'Dank je, Franco,' zei de vrouw bedaard. 'Ik weet al wie, een Syrische vrouw met drie kinderen heeft twee wezen onder haar hoede genomen. Het is goed als die bij elkaar blijven in jouw appartementje.'

'Ik moet er wel aan wennen,' zei Franco verbouwereerd. 'Ik bedoel, het lieve leventje is nu wel echt afgelopen.'

'Dat was het al,' merkte Emiel op.

'Je hebt gelijk, lieve vriend,' zuchtte Franco, 'alleen ga ik het nu ook privé merken.'

Aili zei niets. Haar lieve leventje was al jaren geleden in haar thuisland verwoest en ze moest haar kamer hier met drie anderen en haar kinderen delen.

Het werd wat ongemakkelijk en Franco excuseerde zich; hij ging zijn spullen verzamelen.

Toen hij terugkwam, een tas met kleren in de ene hand en een makkelijke tuinstoel onder zijn arm, was Emiel bezig een soort luifel aan zijn wagen te bevestigen.

‘Als we er windschermen aan vast maken kunnen we langer buiten zitten.’

‘Ik weet ergens oude tipistokken te liggen.’

‘Ik loop met je mee.’

De bel voor de eerste lunchgroep luidde. Ze maakten beiden deel uit van de laatste, er was nog tijd genoeg om de luifel compleet te maken en te schoren met scheerlijnen.

‘Niet vergeten straks mijn koffiemachine naar de wagen te brengen.’

Nog voor de avondmaaltijd kon Franco zijn appartementje overdragen aan de vrouw met vijf kinderen. Een beetje beteuterd liet hij zich onder de luifel wijn inschenken door Emiel, die er net zo bedrukt uitzag als hij zich voelde. Er was een lichte regen gaan vallen en die rook naar as.

‘Er zijn vijf vulkanen tegelijk actief momenteel,’ meldde Stefanie die het internetnieuws van die nacht

had gedecodeerd. ‘Op IJsland, de Stromboli en de Etna in Italië, twee vulkanen in Indonesië en de Filippijnen. Bijna al het vliegverkeer ligt daar plat vanwege de as.’

‘Emiel, heeft dat te maken met de verplaatsing van de magnetische polen?’ vroeg Franco.

‘Dat is ook een gevolg, geen oorzaak.’

‘Wat is dan wel de oorzaak?’ wilde Stefanie weten.

‘Er is voor zover ik weet geen externe oorzaak aan te wijzen, De planeet kent perioden van rust en van onrust. Misschien heeft het te maken met de isostatische opvering van Scandinavië en het noorden van Canada en Alaska die sinds het smelten van de ijskap uit de laatste ijstijd aan de gang is. Daar is het land meer dan 200 meter omhoog gekomen ten opzichte van de zeespiegel, ondanks het stijgen daarvan. Ik denk dat daardoor de vloeibare aardmantel is gaan stromen, met effecten op de ijzeren kern van de Aarde, waardoor de Noordpool is gaan verschuiven. De magnetische Zuidpool verplaatst zich veel minder.’

‘Het is dus niet omdat de Aarde boos is op de mensen?’

‘N... dat weet ik eigenlijk niet, Stefanie. Misschien speelt dat ook een rol.’

‘Ik ben bang, Emiel...’

‘Spreek je uit, mijn kind.’

‘Ik... wij, Ilonka en ik en de meeste jongeren die we spreken... spraken, via Telegram en zo, wij zien dat

de plundering van de Aarde alleen maar toeneemt. Ik bedoel, de oorlog met Rusland gaat alleen maar om de bodemschatten in de Donbas. Het is een oorlog tussen oligarchen om de poen. Die betalen al die huurlingen, aan beide kanten. Dat zijn allemaal fascistten, neonazi's...'

Franco legde zijn hand op haar arm. 'Zo is het wel begonnen, Stef, maar die huurlingen spelen nauwelijks meer een rol. Het is nu echt wel een strijd tussen twee reguliere strijdmachten. Maar het gaat inderdaad om de bodemschatten. Nee?'

Emiel schudde zijn hoofd en zag er verdrietig uit.

'Wat dan? Wat is er?' drong Ilonka aan.

Na een tijdje met zijn hoofd schudden gaf Emiel antwoord: 'Oorspronkelijk ging het de oligarchen inderdaad om bodemschatten, dat hebben jullie goed gezien. Politiek ging het tegelijk om de strategische ligging van de Krim en Donbas waarmee de Zwarte Zee beheerst kon worden door de Russen.'

'Maar dat is niet meer zo?'

'Het Kremlin probeert al decennia de brokstukken van de Sovjet Unie bij elkaar te houden. Met geweld als het moet. Deze oorlog heeft de top in het Kremlin weliswaar bijna onaantastbaar gemaakt, maar het leger en de wapenindustrie zijn jarenlang ondermijnd door de verregaande corruptie bij de legerleiding, die budgetten voor onderhoud en vernieuwing wegsluizen naar belastingparadijzen, en de Westerse

sancties op essentiële onderdelen als elektronica en kogellagers. Ze kunnen geen geavanceerde wapens meer maken als die op zijn.'

'Daar voorziet China nu toch in?'

'China heeft zelf te lijden onde sancties, Franco. Zij krijgen niet de beschikking over de nieuwe chipmachines uit Veldhoven...'

'Uit Nederland?'

'Ja Stef. De Amerikaanse sancties verbieden export van geavanceerde apparatuur naar China en Rusland... naar meer landen trouwens.'

'Die staan overigens wel in Taiwan,' voegde Franco er aan toe. 'Een belangrijke reden voor China om Taiwan te veroveren, wat de Amerikaanse vloot momenteel verhindert.'

'Wat gaat er in Rusland gebeuren, Emiel?' Ilonka hield vast aan haar vraag.

'De satellietrepublieken van Rusland azen al jaren op een moment om los te breken uit de Russische militaire wurggreep. Als de top in het Kremlin onderuit wordt gehaald, door een paleisrevolutie of moord bijvoorbeeld, vrees ik dat er een bandeloze toestand ontstaat. Het is niet ondenkbaar dat de militaire top dan zijn eigen gang gaat en nucleaire wapens gaat gebruiken.'

Drie paar ogen keken hem verschrikt aan.

'Dat zullen ze toch niet doen?' hakkelde Stefanie.

'Waarschijnlijk niet tegen NAVOlanden, maar het is

niet ondenkbaar dat ze opstandige satellietrepublieken gaan bombarderen, uit onmacht omdat hun niet-nucleaire leger ontoereikend is.'

De anderen zwegen, om te verwerken wat Emiel had gezegd, maar ook omdat het gevaar wel heel dichtbij leek te komen.

Na een tijdje vroeg Ilonka: 'Ik begrijp nog iets niet. Brandstoffen zijn zo schaars, dat ze op de bon en heel duur zijn. Dan wordt er toch veel minder olie en gas gebruikt? Waarom zakt de prijs dan niet?'

'Schaarste,' antwoordde Franco. 'De Perzische Golf is geblokkeerd, het Suez Kanaal is om de haverklap gesloten, Venezuela levert geen olie meer, een deel van de Russische olie gaat nu naar Azië, wat weer sancties van de Amerikanen uitlokt en de Amerikanen hebben te maken met cyberaanvallen op hun productie-en distributiesystemen.'

'De schaarste is niet helemaal aan externe omstandigheden te wijten, Franco,' kwam Emiel. 'De producenten en handelaren hebben nog nooit zoveel verdiend op zo weinig olie en gas. Dat willen ze graag een tijdje zo houden.'

'Wel gunstig voor de energietransitie,' meende Stefanie. 'Door de hoge prijzen van fossiele brandstoffen is iedereen bezig met schone energie, die gratis is en voor iedereen.'

Emiel moest lachen. 'Lieve Stefanie, je optimisme is een Nobelprijs waard.'

‘Hoe gaat onze wereld eruit zien, Franco? Als wij volwassen zijn en kinderen willen hebben? Het lijkt wel of de strijd alleen maar gaat om olie, gas en lithium. Er is overal oorlog of bijna oorlog, De Perzische Golf en de Zwarte Zee zijn gesloten voor de scheepvaart. Burgeroorlog in Jemen, in Ethiopië, spanningen rond Taiwan, Vietnam, Noord-Korea, rond Venezuela, overal verwakken democratieën, er wordt niets meer gedaan tegen de opwarming van de Aarde...’

‘Dat zien jullie goed, Stefanie. Het gebeurt wereldwijd en niemand doet wat aan de klimaatverandering...’

‘Daar kan je ook niets aan veranderen, Franco,’ zei Emiel bedaard. ‘Die verandering is al duizenden jaren aan de gang. Het gaat alleen nu wat sneller, op weg naar de afgrond.’

‘Gaan we dan allemaal dood?’ piepte Stefanie vertwijfeld.

‘Uiteindelijk gaat iedereen dood, Stef. Alleen de mensen die zich weten aan te passen zullen langer overleven.’

‘Hoe... hoe doe je dat?’

‘Wat we hier doen. Kijk om je heen. We maken ons minder afhankelijk van grote structuren en we werken aan een gemeenschap van moedige mensen.’

‘Jij bent een van de moedigste,’ vulde Emiel breed lachend aan. ‘Wil je ook een glaasje wijn?’

‘Lieve vriend, ze is veertien!’

‘Nou en?’ pruilde Stefanie. ‘Dan mag ik toch wel een glaasje wijn accepteren?’ Meesmuilend: ‘Als moedig meisje.’

‘Akkoord dan.’

‘Dat zie ik nou eens net,’ klonk Ilonka’s stem. ‘Als ik ook een glas krijg zal ik niks zeggen.’

‘Alleen als je wat te knabbelen en een stoel haalt,’ marchandeerde Franco. ‘Doe maar wat kaas.’

‘Iets anders is er niet.’

‘Kunnen jullie es een keer zoute koekjes bakken?’

‘Doe het zelf. Wij hebben het te druk.’

De twee heren keken elkaar aan en begonnen te lachen.

‘Ik weet nog wel hoe het moet,’ zei Emiel. ‘Met gerasppte kaas en een deegroller.’

‘Kaasvlinders?’

‘En kaasstengels. Die gedraaide.’

‘Yummie.’

De meisjes moesten lachen. De zwaarte was even vergeten.

Enkele minuten later kwam Ilonka terug met een stoel en een stuk kaas.

‘Wat me opvalt, Franco,’ begon Emiel na een tijdje, ‘Ilonka en Stefanie zijn een soort vaste gasten van ons geworden.’

‘Dat komt omdat jullie ons serieus nemen,’ was Stefanie’s gevatte repliek. ‘Dankzij Franco is Ilonka zelfs raadslid geworden.’

‘Hm, er is meer aan de hand, wat mij betreft,’ peinsde Ilonka. ‘Emiel en Franco hebben door hoe het er in de wereld aan toe gaat en ze vertellen het ons ook. Ze houden niets geheim. De andere volwassenen zijn veel meer met zichzelf bezig.’

Stefanie’s ontvanger bliepte.

‘Hé, wat eigenaardig! Onze buurdrone is in de lucht en vraagt om contact.’

‘Weet je zeker dat het veilig is?’

Stefanie aarzelde. ‘Nooit helemaal, maar ik denk dat ik onze drone toch omhoog stuur. Iel, wil je me helpen?’

Het was al laat toen de meisjes terugkwamen. Hun halfvolle glazen stonden er nog.

‘Er was een spoedbericht,’ zei Stefanie. Ze zag er bang uit in het licht van de stormlantaarn. ‘Ik heb het net gedecodeerd. Er waren geen beelden bij. Er is nog een vulkaan uitgebarsten op IJsland. De asregen is zo dicht dat ze de bewoners aan het evacueren zijn. Maar er zijn te weinig schepen. Grote cruise schepen liggen allemaal opgelegd en vliegen kan niet.’

De twee heren keken elkaar aan in het betrekkelijke licht.

‘Het is voorspeld’ mompelde Emiel. ‘Vuur en as. Permanente winter, voedseltekorten, uitsterven...’

‘Wat bedoel je?’ vroeg Ilonka vertwijfeld.

‘Het is vaker gebeurd. Bekend is dat in de jaren 535 en 539 na Christus twee enorme vulkanen zijn uitge-

barsten waardoor wereldwijd miljoenen mensen zijn gedood en verhongerd. Een sluier van as en zwavel heeft de hemel jarenlang verduisterd, waardoor de Aarde twee graden afkoelde en planten niet konden groeien, waardoor er geen eten meer was.'

'Kan dat nu weer gebeuren?'

'De geschiedenis is doorspekt met natuurrampen, zonnevlammen, vulkanen, aardbevingen, meteoriet inslagen. Dat hebben wij mensen niet in de hand en daar zijn we ook niet de schuld van. De Aarde en de zon en meteorieten hebben allemaal hun eigen agenda, zo te zeggen, en die kennen we niet.'

'Als er zoiets gaat gebeuren, Franco,' vroeg Ilonka, 'hoe gaat dat dan? Ik bedoel, wij hebben eten voor een jaar, eigen water, alleen stroom natuurlijk van de windturbine als er geen zon meer is... maar wat als horden vluchtelingen ons ontdekken en we geplunderd worden?'

'Dat kunnen we alleen voorkomen door die vluchtelingen op te vangen en te voeden, zolang we kunnen.'

'En als het eten op raakt en het is nog steeds donker?'

'Dan gaan er mensen dood.'

'En wie bepaalt dat? Stel dat we door neonazi's worden overvallen en zij alle eten voor zichzelf houden en alle vrouwen verkrachten en...'

'Dan steken we alles in brand en doen vergif in hun eten!'

De meisjes keken elkaar aan, hun handen zochten de ander. De heren vermoedden dat de twee als kind op de vlucht geconfronteerd waren geweest met geweld.

‘Het gaat er vooral om dat we ons hoofd niet verliezen en dat we als gemeenschap trouw aan elkaar blijven.’

‘Hoe moet dat dan?’ vroeg Stefanie. ‘Volgens Dunbars Number kan een mens niet meer dan 150 mensen persoonlijk kennen. We zitten al op bijna 200.’

‘Hm, daar zeg je iets.’ Franco streek over zijn sik en trok aan zijn grijze krullen. ‘Emiel, hoe lossen we dat op?’

‘Clusteren en netwerken.’

‘Wat bedoel je?’ vroeg Ilonka.

‘Groepen vormen die heel close zijn met elkaar, in verschillende groepen gaan zitten en dingen met z’n allen doen, zoals de ontruiming van de kampeerwei-
de, de oogst binnenhalen, een festival faciliteren.’

‘Dat doen we allemaal al.’

‘Prima toch?’

De vragen van de meisjes bleven knagen. Hun antwoorden daarop waren misschien wel adequaat, maar beslist niet volledig en zeker niet geruststellend geweest.

De as van de IJslandse vulkanen verspreidde zich geleidelijk over Noord-Europa en maakte alle vliegverkeer onmogelijk. Na elke nachtelijke internetsessie kwam Stefanie met somberder berichten.

De assluis veroorzaakte spectaculaire zonsondergangen, maar nam nog niet zoveel zonlicht weg dat het meetbaar was in de stroomproductie van de zonnepanelen. Die liep toch al terug vanwege de naderende winter.

Nu Franco in Emiels wagen sliep, zaten ze alle dagen op elkaars lip. Niet dat ze daar moeite mee hadden, maar hun bubble maakte dat ze niet meer als twee personen werden gezien. Meer als twee zijden van een veelzijdig orakel. Ilonka en Stefanie merkten dat ze door bewoners en gasten steeds vaker als spreekbuis en vraagbaak werden aangesproken omdat ze onbelemmerd toegang hadden tot de twee heren.

Gelukkig was daar Aili met haar twee ondeugende kinderen. Ze kwam dagelijks thee drinken of iets brengen en steeds vaker bleven de kinderen met Emiel spelen en tekenen. De Syrische vrouw die met vijf koters in Franco's appartementje huisde, toonde

haar dankbaarheid door af en toe een lekkernij of gerecht uit haar moederland te komen brengen, waarbij de kinderen meekwamen – die uiteraard het meeste van de lekkernijen opaten.

‘Hoe kom je toch aan de lokale ingrediënten?’ vroeg Franco een keer. ‘Het meeste lijkt me niet gangbaar in Nederland.’

De vrouw glimlachte. ‘Er zijn veel landgenoten van ons in Nederland en Duitsland, Franco. Sommigen importeren spullen die we hier niet kunnen krijgen. Daar hebben ze hun eigen kanalen voor. Er komt elke dag wel een vrachtauto uit Syrië of Irak aan. Die doen er soms wel twee weken over. Via via kan ik dan kopen wat ik nodig heb.’

‘Doen meer vluchtelingengemeenschappen dat?’

‘Een overbodige vraag, Franco. Je hebt toch zelf je lijntjes naar Italië en Spanje?’

‘Wel meer lijntjes naar meer landen, maar daar komt geen voedsel vandaan. Behalve dan de spelt en boekweit uit Polen, maar dat kunnen we gewoon online bestellen.’

‘Om toch maar antwoord te geven op je vraag: de gevestigde vluchtelingengemeenschappen hebben inderdaad hun eigen *supply* netwerken, die zich aan het zicht onttrekken van douane, fiscus en Warenwet. De distributie verloopt geheel online en gaat van hand tot hand met eigen vervoer.’

‘Kijk,’ zei Emiel. ‘Daar word ik nu blij van. Autono-

mie in een eigen, onzichtbare subeconomie. Geen kapitalistische tussenhandel maar zelfredzaamheid.'

'Maakt onze woongemeenschap ook deel uit van zulke netwerken?' wilde Franco weten.

'Niet als geheel. Van sommige vluchtelingen die al langer in Nederland verblijven weet ik dat ze hun netwerk in ieder geval kennen. Of ze er ook gebruik van maken weet ik niet. De keuken hier is vrij standaard Hollands met een Mediterraan sausje.'

'Misschien is het een idee dat we de keuken multicultureel maken,' opperde Emiel. 'Dat we bijvoorbeeld af en toe gastkoks aan het werk laten die ons gerechten uit hun moederland laten proeven die we niet kennen.'

'Dan zal je iemand met een uitgesproken mening dienen te overtuigen,' zei de vrouw.

'Hm, ik weet wie je bedoelt. We zullen het daarom op de agenda van de Raad zetten,' besloot Franco.

De streekbus deed het dorp nog maar twee keer per dag aan. De dieselbussen bleven in de remise en er werd zoveel mogelijk met de elektrisch aangedreven voertuigen gereden.

Elke dag stapten er op de Brink wel een paar nieuwe gasten uit, die door familie en bekenden werden opgehaald om naar het centrum te lopen. Een enkele keer werd de enige elektrische bestelauto van de woongemeenschap ingeschakeld als de nieuwe gas-

ten slecht ter been waren of erg veel bagage hadden.

De Raad maakte zich zorgen: de tentenwei stond al lang weer vol met grote en kleine tenten en er kwamen dagelijks nieuwe mensen aan.

‘Ik hoop niet dat we een tweede ontruiming uitlokken,’ verzuchtte de voorvrouw van de huisvestingscommissie. ‘Overspelen we onze hand niet?’

‘Is er niet iets tijdelijks te verzinnen?’ opperde een raadslid. ‘Land huren, een boerenschuur huren, directieketen huren?’

‘Kan dat zomaar?’

‘Ja, daar heb ik geen verstand van.’

‘Hoe liggen we bij de gemeente?’ vroeg Aili.

‘Die moet vergunning geven.’

‘Moeten we wel slapende honden wakker maken?’

‘Zou ik niet doen. Gemeentebesturen hebben veel bevoegdheden moeten overdragen aan de landdrost. Dat heeft alles onvoorspelbaar gemaakt.’

‘Hoe dan verder?’

Daar wist niemand iets zinnigs over te zeggen en Aili ging over tot het volgende agendapunt: de bouw van tiny houses, met als onderliggend thema het gedrag van de “veiligelanders”.

Maar eerst moesten de jonge mannen van de brug gehaald worden. Zolang werd de vergadering verdaagd.

De vrouwen van de huisvestingscommissie kwamen onverrichter zake terug.

‘Ze doen net of ze ons niet verstaan en beginnen te blaffen en grapjes te maken, over ons natuurlijk, in hun eigen taal. Ik kan niet eens onderscheiden of ze allemaal wel dezelfde taal spreken,’ brieste de vrouw.

‘Als ze ons voor seks benaderen spreken ze uitstekend Engels,’ smaalde een jonge vrouw.

‘Ze zien de bui al hangen,’ meende een ander.

‘Waar is de tolk?’

Die bleek onvindbaar.

‘Als Mohammed niet naar de berg wil komen, moet de berg maar naar Mohammed gaan,’ besloot Aili. ‘De vergadering wordt over een kwartier heropend op de brug.’

De jongens daar keken hun ogen uit toen de twaalf raadsleden en bewoners in hun kielzog doelbewust naar de ophaalbrug toe marcheerden.

Aili posteerde zich middenop, terwijl anderen uitkeken om eventueel verkeer tegen te houden en gecontroleerd door te laten.

‘Omwille van het quorum wordt de Raadsvergadering ter plekke gehouden,’ riep Aili met een welklinkende alt. ‘Heeft iemand van de aanwezigen moeite met Engels? Zo ja, zorg dan zelf voor een tolk.’

Niemand reageerde. De jongens zagen er geïntimideerd uit. Onder de nog steeds toestromende bewoners herkenden ze de vrouwen die ze grensoverschrijdend hadden bejegend.

‘Goed dan,’ ging Aili door. ‘De Raad heeft twee onderwerpen op de agenda waarvoor wij alle bewoners willen raadplegen. De eerste is het plan om onze huisvestingsmogelijkheden uit te breiden door het bouwen van kleine, mobiele huisjes, zogenaamde tiny houses. Hiervoor worden vrijwilligers gevraagd. Bouwkundige ervaring is niet vereist: die wordt tijdens het werk opgedaan. Er zijn vakkundige begeleiders. Handgereedschap wordt verschaft, wees er zinnig op en zet je naam erop. Machines hebben we. Op wie kunnen we rekenen?’

Er gingen heel wat handen omhoog, bijna evenveel mannen als vrouwen. De jongens van de brug bleven er geïntimideerd uitzien, geen van hen had zijn hand opgestoken.

‘Hebben jullie begrepen wat er gevraagd is?’ Aili richtte zich noodgedwongen rechtstreeks tot het groepje. Er ontstond een heftige woordenwisseling onder de jongens, waarvan de nadrukkelijke maar onverstaanbare klanken iets agressiefs hadden.

Twee jongens leken afstand te nemen, even later keken ze Aili aan en staken hun hand op.

‘Fijn,’ glimlachte ze. ‘Je kunt je opgeven bij Ahmed, de bouwkundige van het coördinatie team. Wie nog meer?’

Er ontstond een rij van gegadigden bij de coördinatoren. De twee jongens sloten zich zwijgend aan, niet reagerend op opmerkingen van de resterende brug-

jongens. Er druppelden er na een tijdje nog twee naar de rij.

Ahmed maakte zich los van de inschrijvingen en liep naar de overgebleven jongens toe. Met tekeningen en enkele Engelse woorden legde hij uit wat de bedoeling was. Hij had gemerkt dat de jongens het begrip *tiny house* niet kenden. Na een tijdje kletsten ze de handen tegen elkaar en lieten zich inschrijven.

Aili vond het een goede gelegenheid om voor te gaan richting huis. De eenheid was hersteld en er was geen noodzaak meer om de vergadering buiten hun eigen terrein voort te zetten.

Op het grasveld voor het huis ging men in concentrische kringen zitten, alleen Aili bleef staan.

‘Het laatste onderwerp van deze vergadering is het voorstel om een *dating site* op te zetten. We zijn bezig een intern netwerk aan te leggen. Via een draadloze verbinding die alleen ’s nachts werkt hebben we beperkt toegang tot internet. Teksten en beelden worden tevoren gecodeerd. Intussen kunnen we onderling natuurlijk *daten*. Is daar animo voor?’

De tolk was intussen tevoorschijn gekomen en legde het voorstel uit aan de brugjongens. Ook voor enkele andere bewoners moest een en ander getolkt worden, maar dat gebeurde de hele tijd al.

Er viel een ongemakkelijke stilte, steelse blikken werden uitgewisseld.

Stefanie’s heldere stem verbrak de spanning: ‘Ja,

dat lijkt me leuk, een soort eigen facebook opzetten. Dat krijgen mijn broer en ik wel voor elkaar.'

'Inclusief verbinding met het internet?'

Ze keek haar broer aan, die een bedenkelijk gezicht trok. 'Misschien gecodeerd... niet met bestaande dating sites, die hebben hun eigen protocollen en algoritmes.'

Eén van de brugjongens hield zijn mobiel omhoog.

'Met telefoon?'

Stefanie keek weer naar haar broer.

'Nee, een mobiel netwerk kan ik niet maken. Ik kan alleen een communicatienetwerk in huis maken met vast aangesloten computers en waarbij ik de router als hub gebruik. De ethernet kabels liggen er al.'

'Hoeveel computers zijn er voor algemeen gebruik?'

'Twee,' zei één van de oorspronkelijke bewoners. 'Ik onderhoud, sorry, onderhield de website en ons lokale netwerk. De meeste aangesloten computers zijn particulier.'

'Kunnen er wat meer voor algemeen gebruik komen?' hield Aili aan. 'Anders werkt de dating site niet, als de meeste bewoners er geen toegang toe kunnen krijgen. Wie kan er een computer beschikbaar stellen?'

Een paar mensen staken hun hand op.

Er ontstond geroezemoes doordat mensen onderling afspraken gingen maken en Aili sloot de vergadering.

8

De volgende dag zaten Franco en Emiel als gebruikelijk onder de luifel van de wagen koffie te drinken en te praten over kunst, cultuur en muziek. Tegelijk, of misschien in de stiltes tussen de zinnen, waren ze in gedachten bezig met het probleem van de huisvesting, de toenemende vulkanische activiteit en de vastlopende wereldeconomie.

Er kwamen een paar raadsleden die een stoel bijtrokken en Franco voorzag hen van koffie uit zijn machine.

‘We hebben meer woonruimte nodig,’ stelde hij. ‘Onze eigen akkers zijn strategisch van belang voor de voedselproductie. Het aardappelveld is bijvoorbeeld direct na de oogst ingezaaid met koolzaad. We kunnen geen grond opofferen om er noodverblijven op te zetten. Het alternatief is grond huren of kopen.’

‘Dat heb je al eerder geprobeerd en de boer die zijn land aangrenzend aan het onze heeft, wenst niets te verkopen of te verhuren,’ merkte een van de ouderen op. ‘Hij heeft niks aan euro’s, zei hij.’

‘We hebben goud.’

‘Ik weet het niet, Franco. We hebben niet zoveel en dat is voor noodgevallen.’

‘Ik denk dat we midden in een noodgeval zitten,’ merkte een vrouw op.

‘Wat kunnen we hem nog meer bieden?’ wilde Emiel weten.

‘Hij heeft kinderen.’

‘Wij hebben enorme voorraden.’

‘Als we hem betrekken bij onze plannen en bij ons leven hier..’

‘Een stukje bestaanszekerheid, wederzijds.’

‘We kunnen hem helpen bij de kunstmest transitie. Die is niet meer te betalen en wij hebben kennis hoe je met de afwisseling van gewassen de bodemvruchtbaarheid in stand houdt,’ kwam uit een onverwachte hoek.

Alle ogen richtten zich op Alex, hun tuinman, die tot zijn pensioen zelf een biologisch bedrijf had gerund.

‘De prijzen van granen, oliezaden en vezelgewassen zijn twee keer over de kop gegaan, en al zakken ze alweer een tijdje door de extra opbrengsten van vorig jaar, door de exorbitante prijzen van kunstmest, diesel en pesticiden zullen ze hoog blijven. Dat betekent wel dat onze buurman voor een voldoende inkomen maar de helft van zijn areaal hoeft te gebruiken.’

‘Bij een gelijke oogst per hectare dan,’ merkte iemand op.

De tuinman glimlachte. ‘Niet helemaal, althans niet alleen in gewicht. Er bestaat ook zoiets als kwaliteit. Op b.d. wijze verbouwde granen hebben een hoger droge stof gehalte, een hoger eiwit- en glutengehalte en een hoger vetgehalte dan gangbaar verbouwde

granen. Hetzelfde geldt voor oliezaden. Daar komt bij dat b.d. tarwe en spelt broodgraan kwaliteit hebben; de zachte tarwe die met kunstmest is verbouwd bereikt die kwaliteit zelden.'

'Dus als we de boer helpen met het verbouwen van b.d. kwaliteit broodgraan en dingen als koolzaad en zonnebloemen, zouden we hem zover kunnen krijgen om aan ons land te verhuren?'

'En waar betalen we dat van?' wilde de penningmeester weten.

'Met onze adviezen en hulp.'

'Ja, dág! Denk je echt dat hij daar op ingaat?'

Franco vond dat een goed moment om in te breken.

'Ik stel voor dat Alex als oud-collega van buurman-boer een praatje met hem gaat maken.'

Het voorstel werd unaniem bekrachtigd met gehum en ge"ho!". Daarna ging iedereen aan zijn of haar werk en bleven de twee achter met Alex.

'Hoe groot acht je de kans dat buurman boer overstag gaat?' vroeg Franco.

'Overstag niet, nog niet,' antwoordde Alex. 'Ik denk wel dat ik hem kan overhalen om een proef te doen.'

Blijkbaar was er een uitnodigend veld ontstaan, want op dat moment kwam de buurman naar hen toe, fiets aan de hand. De drie stonden op voor hun gast, schudden handen en bestelden bier bij een van de bewoners, die wat kwam vragen. Iemand in de keuken was zo gis om een paar plakjes van het eigen

gebakken brood en eigen gemaakte kaas bij het bier te serveren.

De boer at en dronk zwijgend. Hij hield zijn glas tegen het licht. 'Om bier te maken heb je gerst nodig. Dat verbouw ik.' Hij stak een stuk brood in de lucht.

'Voor brood heb je harde tarwe nodig, baktarwe. Dat verbouw ik niet.' Met een stukje kaas in de handen schudde hij zijn hoofd.

'Ik ben vanouds een akkerbouwer. Ik heb nooit koeien gehad. Maar om kaas te maken heb je melk nodig.'

'Kippen voor eieren,' merkte Emiel zachtjes op.

'Zonnebloemen voor bakolie,' voegde Franco toe.

'Koolzaad voor biodiesel.'

'Hennep en vlas voor doek.'

'Bomen voor hout.'

In koor: 'Koeien voor mest...'

'...voor gewassen.'

'Terug in de tijd,' meende de boer. 'Jullie hebben het over een boerderij van voor de Tweede Wereldoorlog, zoals op die schoolplaat van Jetzes. Ik heb er een replica van thuis.'

De drie pensionado's knikten hem vriendelijk toe.

'Wat is jullie verdienmodel?'

'Duurzame productie van primaire levensbehoeften met een hoge kwaliteit, bij voorkeur biologisch dynamisch, via een groothandel direct te leveren aan consumenten.'

'Zonder tussenkomst van een multinational,' voeg-

de Franco eraan toe.

‘Buurman, mag ik je Freek noemen? Je bent een vakkundige, grootschalige agrarisch producent, maar wel erg eenzijdig. Je productie gaat linea recta naar de industrie: suiker, aardappelveel, veevoer, biodiesel. Wat wij je aanbieden is omschakeling naar productie direct voor de consument.’

‘Ik kom wel helpen,’ bood Emiel aan. ‘Alleen de ochtenden, ’s middags wil ik schilderen.’

‘Ik kan denk ik wel een paar bewoners motiveren als ik zelf ook ga,’ zei Franco. ‘Ik kom alleen de middagen; de ochtenden zijn mijn beste schrijfturen.’

‘Kijk eens aan,’ zei Alex opgeruimd, ‘Samen met mijn ploeg hebben we een heel legertje vrijwilligers. Wij kunnen enkele uren per dag.’

Freek keek de mannen wantrouwend aan.

‘Het klinkt of jullie het hele bedrijf overnemen. Wat willen jullie ervoor terug?’

‘Wel,’ zei Franco opgeruimd, ‘daar komt de aap uit de mouw. Wij zouden het erg op prijs stellen als we een stuk grond van je kunnen pachten.’

‘Hoeveel en om wat te doen?’

‘Een strook van 100 meter breed langs onze grens zou mooi uitkomen. Daar is lang schaduw, dus het is niet de meest productieve grond.’

Freek bromde instemmend. De hoog uitgegroeide houtwal van de woongemeenschap was hem al langer een doorn in het oog.

‘Wat ga je er op doen? Bomen planten? Dan rukt de schaduw nog verder op.’

‘Inderdaad. We hadden het idee om het hele perceel te beplanten met geriefhout: es, els en als trekkers abelen. Daartussen sleedoorn en meidoorn voor de bijen. Een zoom van linden, ook voor de bijen en grenzend aan jouw land vruchtbomen en bessenstruiken. Die blijven laag en geven geen schaduw.’

‘Hout?’

‘Dunhout voor houtpellets en doorgegroeiide es en els voor meubelhout.’

‘Je hebt meer in gedachten. Ik kan aan je gezicht zien dat je nog meer apen in die mouw van je hebt.’

‘Ja,’ nam Emiel het van Franco over. Hij vond hem ietwat te stellig klinken. ‘We herbergen momenteel nogal wat vluchtelingen. De vele handen zijn welkom in de tuin, de keuken, de verblijven, het huishouden, bij het onderhoud en bij bouwprojecten. We raken echter door onze accommodatiecapaciteit heen. We willen graag een soort dorp van tiny houses bouwen.’ Hij wees naar de wagen waar ze voor zaten. ‘Zoals deze en iets groter, waar gezinnen in kunnen wonen. Voorwaarde is dat ze op wielen staan en verplaatst kunnen worden. Wij hebben er zelf geen grond voor, alles is omgezet in productietuinen.’

Freek begon te lachen, een beetje zuur.

‘Jullie stellen me serieus voor dat ik land beschikbaar stel voor een vluchtelingenkamp?’

De drie heren knikten trouwkaartig.

‘En om legkippen te houden,’ voegde Alex eraan toe.

‘De bewoners betalen met werk.’

‘Het is onze verantwoordelijkheid, wij zijn de pachter.’ Dat was Franco, die een scherp inzicht had in juridische haken en ogen.

‘Ik wil geen toestanden,’ pruttelde Freek. ‘Niet iedereen hier op het streekje is te vertrouwen.’

‘Dat weten we, Freek,’ probeerde Franco hem gerust te stellen. ‘Ook wie. Als de landdrost komt, horen we dat op tijd en kunnen het terrein leeg maken. Alles staat op wielen, weet je wel.’

Freek zuchtte. ‘Wat stel je voor?’

Alex had daar op zitten te wachten. ‘Om te beginnen zou je al je akkers kunnen inzaaien met groenbesters. Eind november kunnen we beginnen met bomen planten.’

‘Groenbesters? Welke? Waar kan ik zaaizaad krijgen?’

‘Ik stel voor om linzen te zaaien, dat is een vlinderbloemige die in symbiose leeft met rhizobium-bacteriën die stikstof uit de lucht omzetten in nitraat. Franco is getipt door een kennis die inkoper is voor een biologische supermarkt, dat een partij uit Canada als stukgoed is vervoerd – te weinig containers – in big bags, waarvan een aantal waterschade heeft.’

‘Leuk om te vermelden is dat de lading met een zeilschip is vervoerd,’ voegde Franco eraan toe. ‘Dat

gebeurt steeds vaker vanwege de hoge brandstofprijzen, vooral kleine ladingen die geen haast hebben.'

Alex: 'We kunnen dus van een verzekeringsmaatschappij die paar ton linzen met waterschade kopen. Ze staan ergens in een loods. De planten zijn niet winterhard en vriezen dood... als het al gaat vriezen komende winter.'

'Laat maar komen dan,' mopperde Freek. 'Is het genoeg voor 45 hectare?'

'Nee, kijk of je lupine kunt krijgen. Hoeveel koolzaad heb je staan?'

'Twaalf hectare. Ik kon niet meer zaaizaad krijgen. Althans voor een redelijke prijs.'

'Ga je nog aardappelen zetten volgend jaar?'

'Ik moet wel. Ik zit op een vast levercontract omdat ik aandeelhouder ben.'

'Heb je stro?'

'Een schuur vol. De strokarton coöperatie is niet meer.'

'Mooi.' Alex wreef zijn handen. 'Heb je schuurruimte beschikbaar?'

'Dat is te regelen. Waarvoor?' Freek werd met de minuut onzekerder.

'Gooi de vloer vol met stro en koop slecht doorvoede kalveren en jongvee. Daarvan is de prijs gekelder. Voer ze stro en gras dat je maait waar mogelijk of koopt. De dieren groeien en leveren mest. In het voorjaar heb je tonnen en tonnen goede mest om

over je aardappelpercelen uit te rijden, zodat je aan je verplichtingen kunt voldoen zonder kunstmest te hoeven kopen. Het beste vee hou je voor melk en mest en de rest verkoop je.'

'Daar heb ik geen vergunning voor. Die krijg ik ook niet vanwege de stikstofreductie.'

'Ken je een veehouder in de buurt?'

'Jawel. Meinema. Maar die moet zijn veestapel juist inkrimpen. Zijn natuurvergunning is vernietigd door de rechtbank. Hij zit pal naast het Broek, dat is een Natura 2000 gebiedje.'

'Kun je jouw stikstofruimte ook anders benutten dan met het gebruik van kunstmest?'

'Zeker. Dat wordt zelfs gestimuleerd. Maar de varkensmesttransporten uit Brabant en Gelderland liggen al een tijdje stil vanwege de dure diesel. Er is bijna geen varkenshouderij meer over. Hebben jullie dat dan niet gemerkt? Varkensvlees is ruim twee keer zo duur geworden.'

'We eten vegetarisch.'

'Probeer een deal te sluiten met Meinema, dat hij zijn overtollige jongvee in jouw schuur op jou stro laat staan, waarbij jij de mest en dus zijn stikstof afneemt.'

'Waarom bedenk ik dat zelf niet?'

'Daar kunnen we een hele discussie over houden, maar ik denk dat je zelf ook wel op een paar goede ideeën komt. Er is met handel heel veel te verdienen,

zeker als je spul koopt van lui die er vanaf willen, de boel opleukt en verkoopt aan lui die het dan wel willen hebben.'

Freek stond op. 'Het is allemaal erg veel, ik moet erover nadenken.'

Alex: 'Zal ik morgen bij je komen om de boel samen te vatten en wat concrete stappen voor te bereiden?'

Freek aarzelde. 'Hebben jullie internet? Bij mij en de burens is het uitgevallen en alleen de vaste telefoon doet het nog.'

'We hebben ook geen verbinding, we zitten op dezelfde glasvezelkabel die is stukgetrokken. Af en toe kunnen we enkele uren draadloos indirect verbinding maken, maar er zit een dag tussen vraag en antwoord. Surfen is er niet meer bij.'

'Ik heb een paar adressen waar ik vaak online zaad en pootgoed inkoop, kan ik daar berichten naartoe sturen?'

'Zeker. Laten we morgen een lijst maken, dan zorgen wij voor de verzending.'

9

De toch al drukke oogsttijd werd nog een graadje hectischer toen er begonnen werd met de bouw van tiny houses. Bij auto-ontmantelingsbedrijven werden starre achterassen opgekocht – de wagens hoefden niet geschikt te zijn voor wegverkeer, wielen waren voldoende. De elektrische bestelauto met aanhanger reed af en aan met gebruikt hout en bouwmaterialen.

De asdeken boven IJsland dreef naar het oosten, de evacuatie van de eilandbevolking verliep chaotisch, voor zover uit de summiere berichtgeving was op te maken. Alle vliegverkeer was platgelegd en men was voor vervoer aangewezen op schepen. Het ruwe weer op de Noord-Atlantic bemoeilijkte een en ander nog eens extra. Marineschepen waren niet beschikbaar, daar die waren ingezet in crisisgebieden rond Taiwan, voor de Russisch-Siberische oostkust, in de Dardanellen en in de Perzische Golf.

Er raasde een heftige vroege herfststorm over Nederland en het regende vaak en hard. Desondanks vormde de woongemeenschap een vredige bel waar alle bezigheden doorgang bleven vinden, ondanks het ruwe weer en de naar as smakende regen.

De linzen werden door een bode afgeleverd en ze begonnen direct met zaaien. Er werd wat aarde uit de moestuin doorheen gemengd om rhizobium-bacteriën

te enten. De geïmporteerde linzen waren bestraald om ze steriel te maken. Het werd rustig najaarsweer, de aarde was vochtig en rul en leek te hunkeren naar zaaizaad. De bewoners vormden een lange rij over de akker en lieten de linzen stuk voor stuk in voren vallen, die een volgende rij dichtschoffelde. Het waren meest vrouwen en kinderen; de mannen waren me-rendeels druk aan het bouwen.

‘Een nogal traditionele rolverdeling,’ mopperde Geertje. ‘Maar ja, ik kan wel koken maar niet timmeren.’

‘Tja,’ lachte Alex, die in de rij schoffelaars bezig was. ‘Dat geldt voor mij ook. Ik kan wel tuinieren, maar niet timmeren.’

Later, bij de koffie, die ze in de berm van het kanaal dronken, bespraken ze een volgend probleem dat de boer naar voren bracht.

‘Als het volgend voorjaar weer zo droog wordt, zou ik moeten gaan beregenen, maar met de dieselschaarste voorzie ik problemen. Een beetje beregeningsinstallatie verbruikt al gauw 30 liter diesel per uur. Weet iemand daar een oplossing voor?’

‘Kan je het water niet met een windmolen of een pomp op zonnepanelen uit het kanaal pompen?’

‘Veel te weinig druk.’

‘Gebruik dan irrigatiegreppeltjes.’

‘Het is hier zand. In greppels zakt het water zo weg.’

‘Wij gebruiken greppels in onze tuinen,’ bepeinsde Alex. ‘Daar zakt het water niet in weg.’

‘Kunnen we geen proef doen?’ opperde een oudere man uit het Westelijk Saharagebied. ‘Waar ik vandaan kom gebeurt bevloeiing altijd met greppels. Met beregenen zou teveel water verdampen.’

‘Als we de greppels bekleden met landbouwplastic, verzwaard met zand dat het niet wegwaait als er geen water in staat... is dat wat?’

‘Waar heb je het meeste water nodig, Freek?’

‘Dat hangt van het seizoen af. Als het langer zo gortdroog is als afgelopen voorjaar, kiemt het zaad niet of de kiemplantjes verdrogen. In mei en juni hebben de aardappelen veel vocht nodig.’

‘Ik zou proberen buizen, slangen en verdeelbuizen op te kop te tikken. Ik heb begrepen dat veel telers van lelies, pioenrozen en bollen in Drenthe ermee gestopt zijn omdat de teelt en de export te duur zijn geworden. Die hebben allemaal materiaal voor beregening, misschien willen ze eraf.’

‘Zou het helpen om bovengrondse bekkens te maken van folie, die je continu kunt vullen als het waait en de zon schijnt? Als het droog wordt hoef je alleen maar sluisjes open te zetten.’

De boer begon er iets minder depri uit te zien bij al deze goede raad.

‘Het is nu de goede tijd om de boel aan te leggen,’ peinsde hij. ‘Koolzaad is al gekiemd. Als ik alles in de wintertarwe en wintergerst zet, zijn de planten in het voorjaar diep genoeg geworteld om minder last van

droogte te hebben. Blijven alleen de aardappelen.'

'Als we klaar zijn met zaaien, gaan we een plan maken,' beloofde Alex en stond op. Zijn voorbeeld werd gevolgd en weldra trok de rij linzenzaaiers en schofelaars verder over de immense akker.

Het was al bijna donker toen ze stopten met zaaien. Vermoeid sjokten Emiel en Alex met de boer mee naar zijn huis om de plattegrond van zijn bedrijf en het zaaiplan te bekijken.

Freek had met de catering vanuit het centrum meegegeten; zijn vrouw en kinderen zagen hem voor het eerst die dag – hij was al bij het krieken van de dag aan het werk geweest.

Ze dronken een laat biertje op het terras, terwijl Freek de kaarten op tafel uitspreidde bij het licht van twee stormlantaarns.

'Eigen olie,' glunderde hij. 'We hebben een oude pers opgeknapt.'

Hij duidde het zaaiplan en wees de akkers aan waar in het voorjaar de aardappels moesten komen.

'Ik heb een nauw sluitende wisselbouw,' legde hij uit. 'Het veld dat we vandaag hebben ingezaaid met linzen zullen we aardappelakker 1 noemen. Hier liggen 2, 3 en 4.'

'Die liggen niet in de buurt van het kanaal,' merkte Alex op. 'Hebben die akkers een helling?'

'Ze lopen allemaal af naar het kanaal. Dat is in de

19e eeuw gegraven waar ooit een veenriviertje liep. De helling is niet veel, 20 tot 30 centimeter per 100 meter.'

'Mooi.' Alex wreef vergenoegd zijn handen. 'Als we aan de hoge kant waterbekkens aanleggen, hoeven we alleen maar sluisjes te openen om water tussen de remmen te laten stromen.'

'Remmen?' vroeg Emiel.

'Dat zijn die dijkjes waar de aardappels in gepoot worden. Daartussen kan je water laten stromen. De tegenwoordige aardappelakkers zijn volstrekt homogeen,' legde Alex uit. 'Dat maakt het verdelen van het water makkelijker.'

'Ik heb een shovel om rollen stro te laden en lossen,' zei Freek. 'Ik kan er een grondbak opzetten, dan kan ik de waterbekkens zelf maken. Alleen is mijn voorraad diesel niet genoeg voor al die activiteiten.'

'Je maakt toch eigen olie?'

'Die zit er al in.'

Alex had een idee: 'Heb je nog een oude trekker? Die zijn zuiniger, al duurt het werk dan langer.'

'Die heb ik wel, voor kleine klusjes, maar daar zijn mijn machines te groot voor. Trouwens, aardappels poten en remmen maken besteed ik uit aan de loonwerker.'

'Net of die geen dieselttekort heeft,' meende Freeks vrouw.

'Zijn er geen oude tweerijige pootmachines te vin-

den? En remmen kun je ook met een eenvoudige aardploeg maken.'

'Ik zal eens rondvragen, al wordt dat moeilijk zonder internet.'

'Misschien mag ik op school op internet zoeken,' opperde zijn oudste dochter. 'Als je me vertelt wat je zoekt en waar ik dat zoeken moet...'

Emiel en Alex vonden het welletjes worden en kondigden aan naar huis te willen. Dat kon niet zonder nog een biertje te drinken.

Bij het afscheid – het zaaien van linzen zou de volgende ochtend hervat worden – gaf Freek aan zo snel mogelijk met het mestbereidingsprogramma te beginnen. Hij zou contact opnemen met de veehouder.

De ideeën van Alex leken wel een sluis geopend te hebben. In de dagen na het zaaien van de linzen begonnen dingen tegelijk te gebeuren en in elkaar te grijpen.

De veehouder Meinema moest zijn veestapel bijna halveren omdat zijn stikstofquotum was gehalveerd. De bijbehorende financiële compensatie was tot nader order uitgesteld vanwege een exponentieel groeiend begrotingstekort van de overheid. De miljarden die jaren geleden beschikbaar leken te zijn, waren verdampt nu de euro zoveel in waarde was gedaald.

Freek had al zijn machines en stro buiten gezet en de vrijkomende ruimte in zijn schuren voorzien van

een dikke laag stro. Meinema kwam zelf met zijn vee-wagen zijn jongvee brengen en enkele wrakke koeien, die niet te verkopen waren. De markt voor rundvlees was al een tijd geleden onderuit gegaan omdat bijna alle veehouders te maken hadden met vernietiging van hun natuurvergunning en dus noodgedwongen rundvee moesten laten slachten.

Freek kon aantonen dat hij geen kunstmest had ingekocht en kon de stikstofuitstoot van het vee in zijn eigen vergunning kwijt.

De linzen kwamen mooi op, aan de hoge kanten van de aardappelakkers wierp Freek met zijn shovel waterbekkens op.

De speurtocht van zijn dochter op internet naar kleine landbouwmachines had het beeld opgeleverd dat meer agrariërs op dat idee waren gekomen. Dat spoor liep dood. Buizen voor beregening werden wel aangeboden en Freek kon een netwerk van leidingen aanleggen vanaf het kanaal. Alleen de pompen ontbraken nog.

Omdat Meinema geen kunstmest had ingekocht – de prijs 5 keer over de kop, zijn veestapel gehalveerd, nog niet gerekend de boetes als hij zijn stikstofquotum zou overschrijden – zou hij het moeten doen met de grasopbrengst zonder kunstmest. Freek en hij zaten avonden te rekenen en kwamen tot de conclusie dat hij weliswaar veel minder melk zou kunnen leveren, maar ook nauwelijks onkosten had.

‘Laat je vee achter een draadje grazen,’ stelde Emiel voor, die dat in Ierland had gezien. ‘Schuif dat elke dag tien meter of zo op. Je vee vertrapt het nieuwe gras dan niet en zo kan je het doseren.’

‘Mijn vee komt nooit buiten,’ pruttelde Meinema tegen. ‘De melkrobot staat in de stal.’

‘Doe niet zo stom,’ gaf Freek tegengas. ‘Je kan vanuit elk weiland met schrikdraad een pad afzetten dat de beesten naar de melkrobot gaan als ze dat willen.’

‘Oké, oké, maar ik kan geen veebrokjes meer kopen om ze te belonen en ze vertrappen alles.’

‘Dat hoeft ook niet,’ kwam Emiel. ‘De druk in de uiers wordt vanzelf minder als ze minder eiwitrijk voer krijgen. Dan gaan ze maar twee keer of één keer naar de melkrobot en worden de paden minder vertrapt.’

‘Hoe weet jij dat allemaal? Je bent geen boer.’

‘Nee, maar ik kan wel kijken en in andere landen doen ze dingen soms heel anders dan hier.’

‘Ja,’ verzuchtte Freek. ‘Agrokunde is in Nederland een soort geloof geworden. Bijna geen boer die nog over zijn tuinhekje kijkt.’

‘Daar brengt de huidige crisis dus verandering in,’ meende Franco, die nooit veel zei als het over technische dingen ging, maar wel goed kon luisteren. ‘*Never waste a good crisis* om nieuwe wegen te verkennen.’

‘Hm,’ lachte Meinema opeens. ‘Freek, samen hebben we nu een gemengd bedrijf, net als mijn grootouders.’

Met regen uit het noordwesten kwam vulkanisch as naar beneden. Als het droog werd, zat alles onder. Omdat het tussendoor ook wel uit het zuidwesten regende, waardoor de as weg werd gespoeld, leek er weinig aan de hand te zijn. IJsland was ver weg.

De vroege herfststorm werd gevolgd door een lange reeks van stormen die vanuit het westen over de oceaan werden aangevoerd. Er waren aanvaringen met windturbines op de Noordzee, maar er gebeurden geen grote rampen.

Elke avond zat de lounge vol met televisiekijkers voor het nieuws en de weerberichten; ontvangst met de schotelantenne was nog steeds mogelijk.

Het werk op het land was gestaakt vanwege de natigheid. Het kanaalwater stond zo hoog dat hier en daar de weg erlangs overstroomd was. Er kon niet gespuid worden wegens de aanhoudende stormen, die het zeewater opstuwden. Er was een permanente dijkwacht ingesteld. Het achterland van de Eems rivier in Duitsland stond al blank.

De herfststormen werden winterstormen, steeds meer land kwam onder water te staan. Veerdiensten vielen uit, Schiphol was gesloten, de waterkering in het Hollands Diep en de Zeeuwse dammen waren dicht. Er waren meer aanvaringen; de zee was te ruw om lekkende olie op te ruimen, maar de woeste golven sloegen de drijvende olie ook uit elkaar, zodat er weinig op de stranden terecht kwam.

In Afrika, Australië en het Nabije Oosten bleef het kurkdroog en zandstormen bliezen de uitgeputte grond in hoge zandduinen of in zee. Veel bossen om te branden waren er niet meer. Vanuit Rusland en China kwamen gelijksoortige satellietbeelden, totdat ze te onduidelijk werden door vulkanisch stof hoog in de ijle atmosfeer.

Stefanie en Ilonka kwamen op een heldere ochtend, het woei hard maar regende niet, op bezoek bij Emiel en Franco, die in de wagen koffie zaten te drinken.

‘We hebben vannacht de beelden gekregen waar we om hadden gevraagd,’ legde Ilonka uit terwijl haar vriendin op hun laptop bezig was. ‘Er is een site met prognoses van het verloop van de straalstroom. Dat is een wereldomspannende snelstromende rivier van lucht op grote hoogte. Stef, laat maar zien.’

Op het scherm verscheen een golvende band met kleuren die variëerden van groen tot donkerpaars. Hij kronkelde in schokjes – intervals van ca 6 uur – en vertoonde zijstromen, draaikolken en insluitingen. De band lag in een grote lus boven Spanje en de Middellandse Zee.

‘Volgens een meteorologisch artikel hebben de vulkaanuitbarstingen op IJsland en in Italië de straalstroom verlegd en verhevigd,’ verklaarde Ilonka. ‘De aswolken trekken daarom al een tijd pal naar het oosten, waardoor we er hier relatief weinig van merken.’

In Scandinavië, Finland en waarschijnlijk Rusland hebben ze erg veel last van de as.'

'Dat was op het nieuws; hoewel we niets weten wat er in Rusland gebeurt. Hoe kom jij zo deskundig?'

'Wij maken ons erg ongerust over de toekomst, Franco. Daarom willen we alles weten.' Ze glimlachte bleekjes. 'Daarbij mogen we ons onderzoek als leerstuk gebruiken. We volgen een cursus bij de Open Universiteit. We kunnen ons vwo online onderwijs niet meer volgen sinds de glasvezelkabel kapot getrokken is, maar via de internetverbinding van de Universiteit hebben we dagelijks contact met de OU.'

'Zijn er meer studenten die via jullie draadloze drone netwerk studeren?'

'Zeker,' beaamde Stefanie. 'We hebben zelfs voorrang op mensen die online bestellen of privé mailen.' Ze grijnsde. 'Jammer voor de porno kijkers, die worden geweerd.'

'Wat zijn de voorspellingen wat het weer betreft?' vroeg Emiel. Hij klonk gespannen.

'Dat ga ik je laten zien.' Ilonka scrolde door de beelden van de straalstroom tot de laatste.

'Hier zie je in deze insnoering bij Newfoundland een hele diepe depressie ontstaan. Dat wordt een superware storm, een orkaan misschien wel.'

'Hoe kan je dat opmaken uit een enkele prognose?'

'We hebben bestudeerd hoe de voorspellingen voor de komende week in de werkelijkheid uitpakken

en hoe de insnoeringen tot depressies worden. De voorspellende waarde van deze prognoses is groot.' Ze zag er bang uit. 'We zijn erg ongerust, Emiel. De opgewaaide zee staat aan de Nederlandse, Duitse en Deense kust al één tot anderhalve meter hoger dan normaal, tenminste volgens het nieuws. Wat als daar een orkaan bovenop komt?'

'Die ongerustheid deel ik,' zei Emiel. 'Zij het dat ik andere bronnen heb.'

'Krijgen we overstromingen?'

'Ik ben er bang voor.'

'Kunnen we iets doen?'

'Zandzakken langs de weg leggen. Het water in het kanaal zal zeker verder stijgen. Daar is het laagste punt.'

'We hebben geen zakken,' merkte Franco op. 'En een zanddijk spoelt zo weg.'

'Is er plastic folie?'

'Meinema heeft een hele voorraad waarmee hij zijn sleufsilos afdekt. Waarom?'

'We kunnen een lange worst maken van zand dat we in plastic vouwen.'

De meisjes grinnikten.

Franco stond op. 'Ik ga het meteen regelen. Het is nog steeds droog.'

Hij keek naar de lucht. 'Is de hemel nu donkerder of verbeeld ik het me? Het lijkt wel avond.'